

kurd nasîn

Çile/Adar 2003

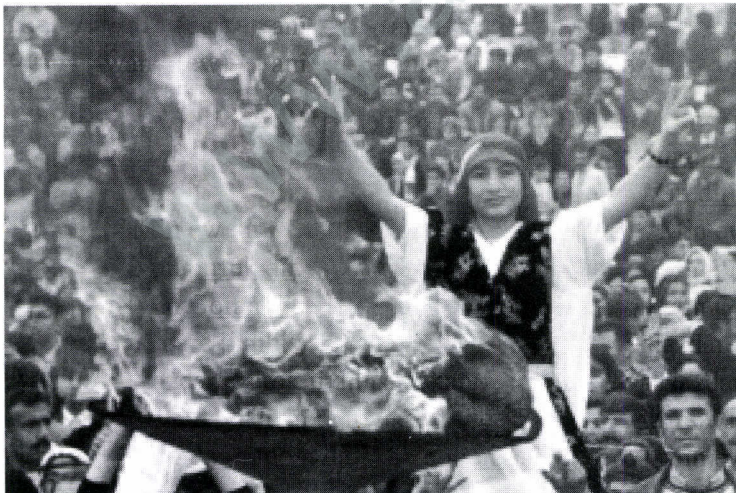
Hejmar: 4 Sal: 2

- NEWROZ
- 8 Ê ADARÊ ROJA JINÊN CÎHANÊ
- ŞERÊ LI DIJÎ SEDAM Û KÊŞA KURDAN
- SIFRA GURAN Û HALEPÇE

NEWROZ:

*Het vuur van de vrijheid, de vrede en
het leven van de volkeren van Mesopotamië*

- HALABJA, 16 MAART 1988
- AYAAN HIRSI ALI EN DE ISLAM
- INTERNATIONALE VROUWENDAG: 8 MAART

Januari/maart 2003

Nummer: 4 Jaar: 2

NAVEROK/INHOUD

NEWROZ 5

8 Ê ADARÊ ROJA JINÊN CÎHANÊ 7

ŞERÊ LI DIJÎ SEDAM Û KÊŞA KURDAN 9

SIFRA GURAN Û HALEPÇE 11

HALABJA, 16 MAART 1988 13

NEWROZ: 16

Het vuur van de vrijheid, de vrede en
het leven van de volkeren van Mesopotamië

AYAAN HIRSI ALI EN DE ISLAM 18

INTERNATIONALE VROUWENDAG: 20
8 MAART

RÊZIMAN/GRAMMATICA 27

Kurdnasîn organa KOÇ-KAK é ye.
u ji sê mehan careke derdikeve.

Kurdnasîn is een uitgave van KOÇ-KAK
Kurdnasîn verschijnt 4x per jaar.

Redaksiyon / Redactie

B. Baran

Leyla

Ferhat

XEbatkar / Medewerkers

X. Uso

Brûsk

Rojin

Zelal

Pergela Rupelan / Grafische Vormgeving

Şefik

Mehmet

Adar Graphics

Navnişana Redaksiyonê / Redactie Adres

KOÇ-KAK

Klarendalseweg 468

6822 GW Arnhem

Navnişana Postê / Post Adres

KOÇ-KAK

Postbus 1092

6801 BB Arnhem

E-mail

kockak@nistiman.com

redactie@nistiman.com

Çapxane / Drukkerij

Adar Graphics

NEWROZ

B. Bêwar

Di jîyana her neteweyek da rojên girîng hene. Dibe van rojan tije hêş û xemgînî bin yan şad û xweşî bin, bandora xwe li ser jîyana wan netewan hîştine; li gor wê bandorê jî hebûna xwe û girîngbûnîya xwe didomînin. Heta ew bandor bidome, wê girîngîya wan rojan jî hebe. Lê gava ew bandorî nemîne ew rojên girîng hêdî hêdî girîngîyên xwe kêm dikin û hunda dibin. Ji ber vê ye ku; di jîyana gel û neteweyan de, gelek cejn û şahî, gelek rojên şîn û nexweşîyan hatine û hunda bûne.

Di jîyana gelan de pir kêm rojên girîng hene ku wek NEWROZ`ê demek ewçend dirêj bandora xwe domandibin, wek cejn, wek şahî hebûna xwe parastibin. Newroz hebûna xwe ji buyerek 612 (li gor lîênêrînek din 700) sal berya zayîne (zayîna Îsa) digire. Lê ew hêz, ew geşî, ew mezinahî hêna jî pir û pir xwurt e; li ser jîyana netewa kurd, bandora wê cejnê gelek mezin e. Vê mezinahî û hêza bêhempa ji ber rewşa Kurd û Kurdistanê her diçe xwurttir û geştir dibe, her weha bandora wê jî girantir dibe.

Gelo mezinahî yan jî girîngîya roj û cejnên weha ji çi peyda dibin, vê hêza xwe ji çi digirin, çawa ewçend demek dirêj bandora xwe li ser jîyana gel û netewan nîşan didin? Gelo çawa van buyeran ew çend pêşengîya hest û helwesta gelan dikin?

Carek ji bona rojek bibe xwedî bandor, di jîyana gel û civatan de bibe cejneke; pêwîst e ku ew roj bi gelek alî ve, ji alîyê gel û civakê ve balkêş be; bi gelek warî ve berdevkê hêş û xweşîya civakê bixwe be; di jîyana wî de xwedî bandor be; ew roj hêvîyek bide jîyana gel; ta ku li ser jîyana wê bibe xwedî bandorek. Gava rojek gihîşte vê mezinahîyê, dibe desthilatdar li ser jîyana gel; dibe cejneke pîroz; dibe hêvîyek mezin li pêşîya civakê, dibe rêberê hest û helwesta civakê.

Ji bona pêkhatina bandorek weha pêwîstî bi hinek tiştan heye; buyerek balkêş, hestek bawerîyê, naverok û tîkilî bi xwezayîyê û hinek tiştên din yê harîkar. Gava meriv li paş cejnên mêzeke merivê van tiştan hemîyan yan jî hinek ji wan bibîne. Gava meriv bala xwe dide ser Newrozê; carek buyerek pir mezin dibîne. Çi ye buyer? Mîrîtiyek pir mezin û xwurt heye, Mîrê wê yan jî qiralê vê mîrîtiyê pir zordar e, xwîn xwar e, talanker e, pir û pir hov e. Zordariyek weha hov e ku vê zordarî û hovîtiya hanê bêpîvan û bêhempa ye. Li gor mîten ku li ser vê hovîti û zordariyê hatine çêkirin ji hev cudatir bin jî, hevbeşîya naveroka wan; li ser zordarî û hovîtiya dijwar e. Li ser xwîn rêtinî û talankerî û pelçiqandinan yek e. Li ser nefret û kîn û dijberîtiya gelên bindestên vê mîrîtiyê jî lîênêrînek e.

Li hember vê zordarî û hovîtiya hanê tevger û berxwedan û lêgeryanek mezin çêdibe. Vê berxwedana hanê xwe di kesayetiya KAWA, Kawayê Hesinker de pêşan dide. Vê tevgera hanê her diçe xwurttir û geştir û firetir dibe. Vê tevgera hanê di pêşevaniya Kawayê Hesinker de, êrîşî Qesra Dehaqê zordarê hov dike. Kawa bi vê êrîşa hanê serê Dehaqê hov dipelixîne û wî dukujê. Kawayê Hesinker bi vê serkeftina mezin ve, dawî li wî nîrê xwîn xwar û hov, li wê zordariya bêhempa, li wê êrîşkarî û talanê tîne. Vê serkeftina hanê bi geşkirina agirek li ser Qesra mîrîtiyê hildike, da kû vî agirê mizgînîya serkeftin û serfiraziyê ji deverên dûr jî xwanê bike û gel bi vê mizgînîyê bihese.

Her kesê ku vî agirê mizgînîya serkeftin û serfiraziyê dibîne, ji bona vê mizgînîya hanê bi kesên din yê hevvelatîyan re par bike; di cî da li deverê bilind agirek din pê dixê û geş dike. Bi vî hawî di wê dema kevnare de, di wê dema kêmtîkilîyan de, bi komunikasyonê bilind, bi mejiyek ewçend pêşketî, bi zanyariyek bilind; di şevê de seranserê welat bi vê mizgînîya pîroz dihese. Seranserê welat bi vî agirê mizgînîyê ronî dibe, agirê azadîyê her diçe li seranserê welat belav û geştir dibe. Vê komunikasyona balkêş bi serê xwe buyerek dîrokî ye.

Ew serkeftin, di nav gel de dibe destpêka azadîyê, xweşîyê, bêtirsîyê. Ji ber vê kêfxweşîya hanê di nav gel de çoş û şahîyek mezin dest pê dike. Ewçend gel ji vê rewşê kêfxweş û dilşad dimîne ku vê rojê yanê 21 ê adarê her sal bi navê NEWROZ`ê bi kêf û şahîyan, bi ji nûjen ve geşkirina agiran li ser bilindahîyên welat ve pîroz dikin.

Bi bawerîya min, ji bona rojek wek cejn, demek dirêj wek hezarên salan bimîne tenê rizgarbûnîya demek, bûyereka bi serê xwe têr nake. Pêwistî bi hinek hîmên din jî hene ku cejnek hebûna xwe bidomîne. Ji bona demajoya Newrozê ez dikarim van çend hîmên hanê jî li ber vê serkeftinê nîşan bikim.

Carek ev cejn di demajoya Medan de bûye cejna azadîyê, serfirazîyê, pê re bûye cejnek olî û civakî û destpêka jîyanek nû ya Împaratorîya Med.

Pêwendîya Newrozê û agir; li gel wî agirê mizgînîya serkeftinê ve, pêwendîyekî bi dînê zerdûştî û arperestîyê ve jî heye, yan jî çêbûye. Agir bingehê ji bingehê jîyanê ye, agir bix we mizgînîya xêr û xweşîyê ye.

Piştî belavbûna Împaratorîya Med gelê Kurd û gelên herêmê ketîye nav jîyanek nexweş û tim bi hêvîya wan rojên serkeftî û azadî û kêfxweşîyê maye. Ji ber vê jî tim bi hêvîya wan rojên xweş Newrozê bi birhanîne.

Newroz destpêka biharê ye. Jîyan bi tevayî yanê xwezayî dest bi nûjenîyê û jîndariyê dike. Rojên zivistanê yên kin û bi tengasiyan kuta dibin, rojên dirêj, fire û xweş dest pê dikin. Her der bi şinkayîyan kesk, bi vekirina gul û kulîlkan renga reng dibe.

Roja Newrozê roj û şev wek hev e; lê şev dest bi kinbûnê û roj jî dest bi dirêjbûnê dike. Ev jî destpêka salê hatiye pejirandin û pîroz kirin.

Navê Newrozê bixwe jî balkêş e. Di zimanê kurdî de new tê vate yên cuda; nû, neh (9). Roz jî vateya roj e. Di zaravayên Kurdî yên jîndar de niha jî tîk bikarhanîn. Bi salnama ku kurd niha jî dixebitînin 21 û 22 yê adara romî dibe 9 ê adarê. Ji ber ku 13 roj di navbera herdu salnaman de heye. Bi her warî de nav bi zimanê kurdî ye.

Ji bona gelê kurd, di dema niha de jî, her diçe naverok û girîngîya Newrozê zelaltir û xwurttir dibe. Carek di dema niha de li ser serê netewa kurd ne Dehaqek bi tenê, mixabin gelek Dehaq çêbûne. Di ser de bi zordarî û hovîtiya xwe ve, tevî xebitandina teknîka hemdemî ve Dehaqên îroyîn ji Dehaqê berê di warê dijwarî, zordarî û hovtîyên xwe ve ne kêmtir in dibe ku jê xirabtir bin. Di ser de

zordariya ku ji aliyê Dehaqên rojane ve tê kirin ji aliyê gelê kurd ve zûtir û berfiretir tê bihistin. Ji ber vê jî bandora zordariya îroyîn li ser gel ji bandora zordariya berê xwurttir û diwartir xwe pêşan dide.

Rewşa Kurdistanê li ber çavan e. Kurdistan welatek bi çar perçan ve perçe û parvekirî, mêtîngehek kilasîk û navneteweyî ye. Ev ne bes e, Kurdistan hawirdor 'tenê bi qozîyek digîje Ermenistanê û ew jî welatek dorpêçayî û bêtaqet e bi dijminan ve rapêçandî ye. Dehaqên niha wer zordar in ku, ne tenê netewa kurd û mafê wê napejirînin, ew bi tevayî hebûna kurd napejirînin û ji bona bi tevayî ji holê rakirina hebûna kurd bi her rê û warî dixebitin. Her Dehaqek îroyîn bi pelçiqandina perçê bindestê xwe têr nabe, ji bona li perçên Kurdistanê yên din jî tişt bidest nexin her rêyî bi kar tînin.

Dîsa bi gelemperî gelê Kurd di vê sedsala bîstan de, gelek caran newroz kirîye qada serhildanê, û gelek caran di vê mehê de dijmin êrîşên gelek dijwar hanîne ser Kurdistanê. Ji ber vê yekê jî; di nav gelê kurd de gelek caran ji meha adarê re meha newrozê tê gotin.

Meha adarê bi xweşî û nexweşîyên xwe ve, bi şîn û şahîyên xwe ve ewçend di jîyana netewa kurd de cîh girtîye ku; rojek ji rojên adarê tune ye ku nebe şahidê xweşî, yan jî nexweşîyek netewîya kurd. Ji ber vê jî gelê kurd wer mecbûr maye ku di nav xweşîyê de şînê, di nav şînê de şahî yê bike. Yanê li aliyek şîn û li aliyek şahî jîyaye.

Di nav gelan de, rojên weha ku ewçend xweşî û nexweşîyan, ew çend şîn û şayîyan di nav xwe de rapêçabin pir kêmtir in, yan jî tune ne. Ji bo vê cejna me ya netewî, cejna newrozê di her warî de bi xwîn û xwêdan û xwezî û hêvîyên gelê kurd ve hatiye xemilandin.

Ji ber vê jî li hember van Dehaqan geşkirina agirê azadî û têkoşîn û serxwebûnê, agirê NEW-ROZ`ê di dema me de pir û pir girîng e. Ji ber vê jî geşbûna newrozê her diçe girtir û bilindtir dibe. Netewa kurd li her deverê, li gor rewşa xwe bi hawên cûr bi cûr cejna xwe ya netewî pîroz dikin.

Li seranserê welat, li bilindahîyên Kurdistanê sal bi sal agirê newrozê bi hêvîya rojên azad û serbixwe geştir dibe.

Em niha jî di vê newrozê de, di şerê li dijê Dehaqê li Bexdayê de, tevî bi rêtina gelek xwîna bêgune yên sivil jî, bi hêvîya dawîhatina rêtina xwîna Kurd û bi destketina Federasyonê Kurd li vî perçê Kurdistanê ne.

8 Ê ADARÊ ROJA JINÊN CÎHANÊ

Rojîn

Her sal di 8 Adarê de li cîhanê Roja Jinan tê pîrozkirin. Sebeba pîrozkirinê, yek jê bîranîna rewşa ku jin têdene, ya din jî, lêgerîn û dîtina çareserkirina pirs-girêkên wan in. Loma hîna jî, li gelek deran, ev roj bi çalakî û bi pêşandanana tê pîrozkirin.

Li hemberî kedxwarin û ecikandinê, berxwedana heqxweziya jinan û êrîşa zordaran ya li ser wan, bûye sedema vê rojê. Li bajarê Şîkago yê Emrîka, jinên ku di karê tekstîlê de dixebitin, ji bo mafê bijartinê, 8 saet kar û başkirina şertên kar di 8 Adar 1857 an de dest bi girev, çalakî û xwepêşandanê dikin. Lê polîsên di xizmeta sermîyandaran de, êrîşî jinan dikin û ji wan hinekan dikujin, gelean birîn dikin û davêjin zîndanê.

Piştî di sala 1910 an de, bi pêşniyar û daxwaza Clara Zetkîn û jinên sosyalîst, di civîna Înternasyonala Dûyem de, 8'ê Adarê wek Roja Jinên Kedkar yê Cîhanê tê îlankirin. Lê bi pejirandin û îlankirina vê rojê re zilm û neheqîya li jinan tê kirin ji holê ranabe.

Di dîroka mirovahîyê de, newekhevî û neheqîya di nav mirovan de, pêşî di nav mêr û jinan de dest pê dike. Di destpêka mirovahîyê de û di berdewamîya dema civaka kevnar de, di navbêna jin û mêr de wekhevîyek relatîf hebû.

Sebebê bindestî û kolekirina jinê, wek tê gotin; ne kêmbûna masûlke, ne jî kêmaqîliya jinan e. Sebeba rastî ew e ku avisbûn û zayina jinê, wê demek dirêj bêhêz dike û bi malê ve dide girêdan. Loma mêr, pêşî bû xwedîyê çek û aletên şexsî, piştî bi van aletan çî berhimandin, ew berhem wek mal û milkên wan yê şexsî hatin qebûlkirin.

Loma êdî ajotina dolê û derbasbûna mîrasê, ji dê derbasî bav bû. Weke ku dê, an jin ji îdarekirina malê û karê aborî bidûr ket, ji rêxistin û rêvebirîya civakê jî bidûr ket. Êdî ne tenê di warê aborî û rêvebirî de, her weha di warê ahlaqî, huqûqî, kulturî û dîni de jî, her tişt li gorî fêde û daxwaza mêran hat sazîkirin û mêr di her warî de serwer bûn.

Ji dema koledariyê û feodalîyê ve heta vê dema kapîtalîzmê jin, wek kole li bazaran hatin kirîn û firotin; di "hereman" de hat hefiskirin; di dîn de, ew wek fetbaz, şîrret û şeytan, kêmaqil û bêbawerî hat naskirin; di mîras, heq û hiqûq de jin sinifê duyem hat qebûlkirin. Her weha di nav demajoyê de êdî ji zaroktî de keç, wek kole û xizmetkarê mêr hat perwerdekirin.

Li deverê cîhanê an li Kurdistanê, di şer û talanan de, di xizanî û xelan de, di afat û karesatên xwezayî û civakî de herî pir jin zerarê dibîne. Di her rewşê de jin, hertim ji xwe bêtir di hundir parastina zarok û malê de ye.

Îro li welatên ku demokrasîya kapîtalîst lê ava bûye û hatina aborî ya civakî zêde bûye, beşdarîya jinê ya kar û barê civakê yê aborî, perwerdeyî, tenduristî, çandî, sîyasî û hwd. jî relatîf zêde bûye.

Li van civakên kapîtalîzma modern lê serwer bûye, azadîya jinê pêşde ketîye; lê li welatên ku di warê aborî û demokrasîyê de bi şûnde mane, rewşa jinê hîn jî nebaş e!

Li dinyayê rewşa ku jin tê de ye, ya herî xerab, yek jê jî rewşa jinên Kurd yên li Kurdistanê ne. Weke ku tê zanîn, jinên Kurd yên li Ewropa dimînin, ji qanûn û huqûqê Ewropîyan îstîfade dikin. Loma jinên Kurd yên li Ewropa dijîn, ji jinên Kurdistanê kêmtir tadeyî û neheqî dibînin.

Jinên Kurd, ji sê alîyan ve, di warê netewî, cinsî û sinifî de, tê eciqandin. Jinên Kurd, ji alî şêx, sofî, mele, axa û kesên maldar ve tadeyî dibînin, li paş perdan, an di bin xêlî û çarçefan de tên veşartin. Jinên karkeran û gundîyên xizan jî, bi geleprî ji her mafî bêpar, bi perakî hindik û saetên zêde kar dikin.

Jinên Kurd, di warê mirovî, cinsî û netewî de, bi azadî xwe najîn û nikanin mafên xwe yên demokratîk bi kar bînin; loma nikanin zarokên xwe jî bi qîmetên civakî, netewî û demokratîk perwerde bikin.

Civaka Kurd, bi giranî di bin bandûra dîne îslamê û sazûmana feodalî de ye. Loma ji herdû hêlan ve jî jin, ji her mafî bêpar, kole û sinifê duyem e. Hîn ji zarotî çêbûna keçê ya ji dayik re, jîbo malbata Kurd, sebeba xemgînî û şermezarayê ye.

Di her warî de, di navbêna keç û law de cudahî hey e. Bi piranî keç ji mafê xwendinê bêpar in. Bi gelen, mîna heywên tên kirîn û firotan, an didin mêrekî ku ew biryar nadin. Li Kurdistanê, gelek mêr, ku jin ne li gorî dilê wan hereket bike, an

keyfî li jinên xwe dixin, ji wan re her xeber û dijûnên xerab didin. Jinek an keçek, têkeve helwestek dervî ehlaq û qaîdên civakê, bi piranî bi kuştinê jî tê cezakirin. Her çiqas li hinek deverê Kurdistanê guhertinên berbe çav hebin jî, van tiştên ku li jor hat gotin li gelek deveran hîna berdewam dike.

Di civaka Kurd de, bi serê xwe jin nikane beşdarî çalakî û karûbarê civakî, siyasî û rêxistinî bibin. Loma jin, ne dikevin zanîna heqên xwe û ne jî dikanin heqên xwe biparêzin.

Lê çiqas bi kêmanî jî be jina Kurd, di rixistinan de cîh sitendîye; xwe feda kirîye. Di şerê serxwebûn û azadîyê de, di tekoşîn û çalakîyên netewî de, di zîندان, di şerê pêşmergetî, di meşîn û xwe-pêşandan de jina Kurd, cîhê xwe girtîye.

Hem li cîhanê û hem jî li Kurdistanê, bidestxistina heqê jinan û rizgarîya jinan, bi serxwebûn û azadîya netewî, şoreşa civakî û pêşveçûna temamê civakê ve girêdaye.

ŞERÊ LI DIJÎ SEDAM Û KÊŞA KURDAN

B. Baran

Ev şerê ku niha ji aliyê DYE (Dewletên Yekbûyîyên Emerîka), Ingilîstan û hinek hebendên wan ve, li dijî mîrîtiya dîktatoriya Sedam hatiye li dar xistin, ne bûyerek ji nişkê ve ye. Ev şerê hanê pir, hindik ji zûve dihat xwanê kirin. Lê dema wê ne diyar bû.

Ya herî girîng jî, ji aliyê DYE ve bi hêvîya amadekirina cîgirê vê mîrîtiyê şer hatibû şûnda xistin. Lê ji aliyê din ve jî, ji guftûgo û nîqaşên vê dawîyê xwanêbû ku her diçû, lîênêrînen li ser kiryarên dijî mîrîtiya hov ya Saddam ji hev cuda dibûn û hevkarîya ku berê hebû ji hev diket. Ji ber vê jî, ji bona bêçekkirdina mîrîtiya Sedam, guftûgoyên navnetewî yê gelek dijwar pêkhatin. Aloziyên mezin di nav Yekîtiya Netewan, Konseya Ewlekarîya YN û NATO` yê de derketin.

Van aloziyan çima derketin mijarek bi serê xwe ye û gelek balkêş û girîng e! Lê ji ber ku mijara me helwest û kêşa kurdan e, ne aloziyên navbera dewletan e, ez ê tenê li ser rewş û helwesta kurdan rawestim.

Carek di çî rewşê da be bira bibe, gelê kurd nikare bibe piştgirê Sedam û mîrîtiya wî ya hov û zordar. Ew zordarê ku bi sedhezaran kurd koçber kirîye, bi sedhezaran kurd hunda kirîye, bêtirî dehhezaran kurdî bi yek carek û li serhev, ku ev bûyera Helebçê ye ku ji aliyê kurdan ve "Hîroşîma diduwan" tê binav kirin, bi bombên jehr û kîmyayî kuştine û birîndar kirine, seranserê kurdistanê mayin kirine, bi bombên cûr bi cûr lawir û şînkayîyên û daristanên Kurdistanê ber bi hundakirinê birine û hwd. Yanê zordarî û hovîtiya vê mîrîtiya xwînmêj ewçend pir û ewçend dijwar in ku nayê serziman.

Ji ber vê jî nayê ber çavan ku ne Sedam û hevalbendên xwe û tevî mîrîtiya wî ya hov û xwînxwar bi hêvîya piştgêriya kurdan bimîne. Dîsa ji aliyê din ve jî, nabe ku tu kurdek li ser navê kurd qet şerm neke û bibe piştgirê vê mîrîtiya Sedamê hov.

Ji bona netewa kurd aliyek din pir girîng heye ku li ser rewş û helwesta kurdan ya niha û pêşerojê bandorek mezin dibîne. Ev jî têkilîyên mîrîtiya mêtinkar ya Tirkîyê bi DYE û hêzên hevkar e. Bi vê ve girêdayî gelo wê giraniya mêtinkarên Tirkîyê bandorek çawa li ser pêşeroja Iraqê û Kurdistanê başûr bike? Ji ber ku mêtinkarên Tirkîyê ewçend hov in ku; bi pelçiqandin û binnigkirina hemû mafên netewa kurd ya di bin mêtinkariya xwe de têr nabin, li tu deverek din jî nasîna netewa kurd û bidestketinek netewî ya herî piçûk jî naxwazin daqurtînin.

Hêzên navnetewî bi hêvîya ji aliyê wan ve nasîna hinek mafên kesayeti û civakî ne, lê ew hovîtiya xwe gelek vekirî li ber çavên hemî dinyayê tînin ziman ku ew tu mafî ji bona netewa kurd danaqurtînin. Ew vekirî dibêjin ku li hember her bidestxistinek netewîya kurd bêdeng namînin û wê bi hêza leşkerî pêşî lê bigirin.

Pêwist e ku meriv li vir bi kurtahî rewşa Kurdistanê başûr hinek bîne berçavan; Carek ji 1991 ê vir de ev 12 sal in ku gelê kurd li başûrê Kurdistanê bi hawek azad û bi jîyanek di bin mîrîtiya xwe de yanî bi kurdewarî dijî. Gelê kurd di her deverên jîyanê de bi kurdî dijî. Parlament Kurd e, mîrîti kurd e, dad û dadgeh kurd e, dibistan kurd e, bazar kurd e, kar kurd e, weşan kurd e, leşker kurd e, polês kurd e, gund kurde, bajar kurd e yanê jîyan him kurd e, him azad e.

Duwazdeh sal di bin vê jîyana azad ya kurdî de; zarûk bûn ciwan, ciwan bûn mezin, mezin kal û pîr bûn.

Bi her hawî gelê kurd li vê perçê Kurdistanê hînî azadîyê bûn, tama jîyana azad nasîn, cudabûnîya azadî û bindestîyê bi xwe jîyan û dîtîn. Êdî bindestkirina vê civakê bêguman pir û pir dijware.

Di warê DYE ve jî di rêya rakirina mîrîtiya Sedam de giraniya kurdan û yan tirkan her yekê li gor rewşa xwe cîhê giraniyekê ye. Dewleta Tirkîyê ji bona rêya kişandina çek û leşkeran berbe Kurdistana başûr, cîyek stratejîk û girîng digire. Lê buhayê wê li ser DYE him di warê siyasî de, him di warê malî de ji ber helwestên Tirkîyê pir û pir biha ye. Ne tenê biha ye, di avakirina stratejîya DYE re jî serkanîya astengên mezin e.

Ji ber ku tirk perekî pir mezin daxwaz dikin, ji petrola Kurdistanê par dixwazin, li dijê her hawê destxistinên kurdan derdikevin ku ev talûkekî gelek mezin e li pêşîya avakirina mîrîtiya Iraqê û avakirina aşîtiyek pêşerojê. Her weha gelê tirkmen 'ku hejmarek gelek kême' dixwazin di Mosil û Krkûkê de bikin desthilatdar û garantoriya wê jî têxin destên xwe. Bi garantoriyek çawa ev bû 29 sale li Qibrîsê gêjayîyek ava kirine, hê jî li ber çavan e. Ji ber vê jî DYE nikare berpîrsîyarîya vê helwestê bigire ser xwe. Ji ber ku DYE piştî rakirina mîrîtaya Sedam ji bona bi cîh anîna pirojên xwe yê din, pêwîst e ku buhayê wê çî dibe bira bibe gerek aşîtiyek amade bike li Iraqê. Tevî vana mêtinkarên tirkîyê bi her firsendî mêla piştgêrîya mîrîtiya Sedam jî nîşan dide ku ev jî ji ber çavan qet nareve.

Lê ji mixalefeta mîrîtiya Sedam tenê Kurd xwedîyê hêzek in, hêzek leşkerî amadekirî ne. Kurd perçeyek bîngehî e di mixalefeta mîrîtiya Sedam de. Kurd hêzek fermî yê bîngehê avakirina dewleta Iraqê ye. Ji ber vê jî di şerê rakirina mîrîtiya hov de û di avakirina mîrîtiya nû de, bêyî kurdan serketin nabe. Bêyî kurdan aşîti û bêdengî nikare amade bibe.

Ji ber vê DYE di pîrsgirêka Iraqê de gelek zor be jî, dikare tirkîyê paşçav bike, lê kurdan qet nikare li derve bihêle. Em bixwazin yan nexwazin di vî şerê hanê de feyda kurdan û feyda DYE gihîştîye hev û kurd gerek ji vê dijberîtiya heyî sûd werbigirin li cem DYE û hêzên hevbend cîh bigirin, rêyek din ku destxistinên kurdan biparêzetune ye.

Di bin van mercan de gavên ku kurdan havêtine gelek girîng in. Carek her du hêzên kurd pîrsgirêkên xwe dan aliyek û li hev hatin. Parlamentoya hevbeş vekirin. Li hember destxistinên kurd û talûkên li pêşîya netewa kurd helwestên xwe gihîştandin hev. Li ser biryara Parlamentoya Federe ya Kurdistanê bi îstîkrar rawestîyan û rêya şûnda gavhavêtinê bi yek dengî û bi tevayî nehîştin. Di civînên mixalefeta Iraqê de ku di bin bandora DYE û Ingilîstanê de çê dibin de biryara federasyonê dan pejirandin û biryarên avakirina mîrîtiya nû li ser federasyonê dan rûniştandin. Li hember gefên mêtinkarên tirkan bi yek dengî gotin ku; 'bi her hawê buhayê şer jî, em destûr nadin leşkerên Tirkan têkevin başûrê Kurdistanê'. Parlamentoya kurd di vî warî de biryar girt. Li başûrê Kurdistanê û li derveyî welat li dijê êrîşkarîya mêtinkarên tirkan xwepêşandan amade kirin û daxwaz li DYE û hemî dewlet û rêxistinên navnetewî kirin ku; 'pêşîya êrîşkarîya tirkan bigirin'.

Van helwest û çalakîyên kurdan cîhê xwe girt. Ev daxwaz ne tenê bû biryara kurdan, mixalefeta Iraqê jî li dijî vê êrîşkarîyê biryar stend û xwedî li helwesta kurdan derket. Di Konseya Rêvebirîya Iraqê ya pêşerojê de jî, ji şeş kesan du kes jê kurd cîh digirin. Ev bixwe di avakirina federasyonê pêşerojê de, têr neke jî, gavek gelek mezin û bidestxistinek gelek girîng e.

Ji ber egerên cûr bi cûr Yekîtiya Ewropa, DYE û gelek dewletên dinê dijê daxwaza tirkan, li dijê leşkerên mêtinkarên tirkan ku têkevin başûrê Kurdistanê helwest danîn. Ji bona kurdan ev jî desxistinek baş e.

Lê dawîyê xwanê ye ku DYE biryara xwe da û leşkerên xwe bi rêya hewayê daxist Kurdistanê û tevî pêşmergan ji Kurdistanê jî dest bi şerê dawîanîna mîrîtiya Sedamê xwînmêj kirin.

Hêvîya me gelek mezin e ku piştî rûxandina vê mîrîtiya hov, wê di Iraqek federal ku ji kurd û ereban pêkhatî de, demek aşîti û bi hêvî bê ava kirin Netewa Kurd li vî perçê Kurdistanê bigehîje desthilatdarîyek baş. Kurd piştî ewçend êş û derdan bigehîjin qonaxek azad û aram.

SIFRA GURAN Ê HALEPÇE

X. Êso

Di dîroka Kurdistanê de, di serê gelê Kurd re gelek afatên civakî wek êrîş, talan, koçbarî û qirkirinên mezin derbas bûne. Lê piraniya wan qirkirinan ya li rûpelên dîrokê nehatine nivîsîn, yan jî di nav rûpelên dîrokê de winda bûye. Lê yekem car di dîroka gelê Kurd de em bûn şahid ku hemû cihan bi qirkirina Halepçe hesiya.

Rejima Sedam ya nîjadperest û diktator, ji bo ku di şerê li hember Îranê de têk çû û di vî şerî de ji Kurdan piştgirî negirt û tevî vîna, tekoşîna gelê Kurd ya rizgarîyê gestir bû, loma li hemberî gelê Kurd, di sala 1988 an de, dest bi tevgera "Enfal" kir. Armanca vî mêtinkariya Iraq, ya dilhişk û hov, bi vî êrîşê re li başûrê Kurdistanê çiqas Kurd hene, tevan bi hovîti ji holê rake.

Di 16 Adar 1988 an de, dîktatoriya Iraq bi balafiran bombên kîmya yî avêtin gund û bajarên Kurdistanê. Tenê li bajarê Halepçe zêdetirî 5 hezar Kurd bi bombên jahrê fetisandin. Li hemberî qîrîn û hawara jin û mêr û zarokên Kurdan, dinya ker û lal ma. Hat gehîştin ku dermanên kîmya yên bi navê sîyanîd (xerdel), sarîn, soman, tabûn û hwd. ji Rûsya, Almanya, Holanda û Emrîka hatibû kirîn û tev di Tirkî re, bi destûra dewleta Tirk derbasî Iraqê bûbû. Tê wateya ku van dewletan tev hevparê kuştina Kurdan ya Helebçe ne. Ev qirkirin, di dîroka cihanê ya nêz de, li hember mirovahîyê, hovîti û qirkirina piştî Hîroşîma û Nagazakî ya herî mezin hat dîtin.

Bi vî êrîşa bi navê "Enfal", ordiya Iraq bi hezaran gund şewitandin, bi sedhezaran mirov di wargehên leşkerî de îzole kirin, bi 10 hezaran mêr ref bi ref li çolên xalî yên qûmê kuştin û di çalên bi dozeran hatin vekirin de binçal kirin. Karbidestên dewleta Iraq, tenê di vî qirkirinê de 182 hezar Kurdan kuştin.

Lê çî mixabin di 16 Adar 1988 an de dinya li hember qirbûna Kurdan kerr û lal ma; mîna ku bûyerek wanî neqewimî be, dinya bê deng û his bû. Çimkî welatê Kurdan hebû, lê ew ne xwedî bûn; dewlemendî û petrola erda Kurdan hebû, lê ew ne xwedî bûn. Heta Kurd ne xwedîyê hêza xwe ya ked û leşkerî jî bûn. Loma hebûn û nebûna Kurdan tu kes têkel nedikir. Wê gavê fêda wan di Saddam de hebû û hîn karê wan bi Saddam neqedîyabû.

Heta ku planê Emrîka û Brîtanya an Ewropa yê duwerojê ku li ser serwerî û kontrola bazar û petrol û dewlemendîyên Rojhîla tanavîn kete rojevê û bi sazkirina qrîza kendavê re, hîn nû fetisandin û qirkirina Kurdan û karesata Halepçe hat bîra Emrîka, Ewropa û dinyayê.

Ji bo ku van hêzên emperyal çekên xwe yên kevin bifiroşin û çekên xwe yên nû biceribînin û ya herî girîng petrol û bazara Rojhilatanavîn baş têxin bin kontrola xwe; êrîşa xwe ya li hember Saddam mafedar şanî cihanê bidin, filmên qirkirina Halepçe piştî sê salan; bi yek carî û bi yek devî di temamê telewîzyonên Emrîka û Ewropa de hatin rêdan. Vekirî tê gehîştin ku li vî dinyayê hîn qanûna çîya derbas dibe, Rojhilatanavîn û bi taybetî Kurdistan hîna sifra guran e. Kurdên ku dixwestin ji wê hovîti û rûxandinê bifilitin, xwe avêtin dexlê gelê xwe yên Bakur û Rojhelatê Kurdistanê. Lê li vir jî leşkerên dijminên xwe yên dewleta Tirk û Faris li hember xwe dîtin. Ji xwe di serî de leşkerê Tirk bi hezaran Kurd radestî dewleta Iraq kirin. Yê mayî jî, mîna hêsîran, di bin lêdan û dijminan de xistin wargehên bi leşker û têldirkan pêçayî.

Gava saziya Bijîjkên Sînor Nenas ya cîhanê xwestin lêkolîna çekên kîmya li ser Kurdên revîyane Bakur bikin jî, dewleta Tirk bi hêrs li hember wan derket û got: "Bijîjkên me lêkolanê ku şopa çekên kîmya nehatiye dîtin û peyitandin".

Di qırza Kendavê ya 1991 ku li hember dagîrîya Iraq ya Kuweyt'ê, Emrîka û hevalbendên xwe ketin hundir tevger û hêrîşa leşkerî, serokê Emrîka G. Bush, bang li gelê Iraqê û Kurdan kir ku li hember rejîma Iraqê serî hildin: loma Ereben Şîî û Kurdan jî serî hildan. Bi taybetî, hemû endamê civata Kurd serî hilda û Kurdistan ji karbidestên dewleta Iraq paqîş kirin. Loma rejîma Iraq ya Baasî, mîna seyê har yê bi birîn, li jêr bi tank û topan, li jor bi helîkopteran û bombeyên fosforê êrîşî gelê Kurd kir.

Gelê Kurd, li hemberî talûka nîjadqedandinê bi mîlyonan warê xwe berdan û ber be Bakur û Rojhelatê Kurdistanê revîyan. Lê li tixûbên mêtinkaran leşkerên Tirk û Faris'an li hember xwe dîtin. Bi rojan xwas, tazî, tî û birçî li serê çiyar bi hezaran zaro, pîr û nexweş jiyana xwe winda kirin; leşkerên mêtinkaran destûr nedidan ku gelê Kurd yê wan herêman jî alîkarîya hemnîjad û hemwelatîyên xwe bikin. Wê gavê banga Bush jî nehat bîra wî û digot: "Me negot ku hûn serî hildin, em'ê we ji hêrîşa dewleta Iraq biparêzin." Dewleta Tirk, muamela eşqîya, xwîni û hêsîran bi gelê Kurd yê perîşan kir. Loma gelê Kurd, ji bo rizgarîya netewî, divê tu demê piştî xwe bi tumî bi kesî girê nede û berêberê bi xwe û hêza xwe bawer bibe; lewra tu dewlet, berjewendîyên xwe, ji bo xatirê rizgarîya Kurdan feda nake. Hela kes û dewletên ji sedsalan ve devê van di xwîna gelê Kurd û dewlemendîyên Kurdistanê de be û ew tim talan

kiribe, wê tucar nexwazin Kurdistan rizgar bibe; berevajî, ji bo ku rizgar nebe çî ji destên wan bê wê bikin.

Him di qirbûn û koçbarîya Halepçe de û him jî di raperîn û koçbarîya 1991 ya dema şerê Kendavê de, ev karesat ne bi serê gelê Kurd, lê li cîhanê bi serê gelekî din de hatiba, îhtîmalek mezin wê vîna biba egera mafbidestxistinekê: lê mêtinkar û neyarên Kurdan yê herême ne wê demê û ne jî tu demê, heta ku ji wan bê û kanibin, wê destûr nedin mafbidestxistina Kurdan. Weke tê zanîn Kurd di navbêna çar dewletan de parvekirî ye: li kîjan parçê Kurdistanê, gelê Kurd bixwaze mafekî çandî, netewî an civakî bidestxe, dibe egerê îşkence, girtin, koçbarî an tevkujiyek Kurdan. Di serî de dewleta Tirk, ya Sûrî û Îran jî, ku li kîjan parçê an deverê cîhanê, Kurd mafekî çandî an netewî bidestxin, van dewletan, vîna rasterê sûcekî li hember xwe hatiye kirin dibînin û ji bo wî maffî ji holê rakin, çî ji destê wan bê paş ve nadin.

Hîna li her çar parçên Kurdistanê gelê Kurd, ji xetera tevkuji, koçbarî û tunebûnê rizgar nebûye. Li hemberî vî xeterê, divê em bi tevdir û şewir bin. Ji bo gelê Kurd wek civak, wek netewe û wek nîjad li ser rûyê dinayê neqede û neyarên me yê mêtinkar nehizirin ku me qir bikin, ji bo ku em ziman, çand û dîroka xwe li ser pêya bihêlin, bibin xwedîyê ax û av û dewlemendîyên xwe; mîna her netewak azad, bibin xwedîyê desthelatî, serwerî û serxwebûna xwe; em wek civata Kurd divê li her deverê û di her warî de xwe bi rêxistin bikin, hevkarî û yekîtiya xwe saz bikin.

HALABJA, 16 MAART 1988

Leyla

Terwijl de bewoners van Koerdische stad Halabja voorbereidingen treffen om het Koerdische nieuwjaar (Newroz) op 21 maart te vieren, worden zij op 16 maart 1988 plotseling gebombardeerd door de vliegtuigen van de Irakese dictator Saddam Hussein.

Het bombardement duurde niet lang, maar gevolgen waren catastrofaal voor de bewoners van de stad in Iraaks-Koerdistan. De lading van de vliegtuigen van de slager van Bagdad betrof deze keer geen gewone bommen, maar chemische wapens.

Vijf duizend mensen werden in korte tijd vergast en vele duizenden raakten gewond. De gehele bevolking van de stad Halabja werd met gifgas uitgeroeid. Het platteland werd ontvolkt en duizenden dorpen werden met de grond gelijk gemaakt. Veel Europeanen werden diep geschokt door de beelden van de slachtoffers van Halabja, die in hun huizen, kelders of op straat waren vergast. Op deze wrede actie volgde echter geen enkele sanctie. Saddam gold toen als een belangrijk bondgenoot. Kort na 'Halabja' verdubbelden de Amerikanen zelfs hun kredietgaranties aan Bagdad.

Een opmerkelijke en controversiële bijdrage werd geleverd door de Britse tv-journalist Gwynne Roberts, die de afgelopen 25 jaar Regelmatig Noord-Irak heeft bezocht. Hij houdt zich onder meer bezig met de gevolgen op lange termijn van het gebruik van gifgas door Saddam Hoessein op de Koerden in de grensstad Halabja in 1988. aantal jaren geleden maakte hij daar nog een documentaire over. Er is een gevoelige toename van kanker, onvruchtbaarheid, genetische afwijkingen...

Die treft men over heel Irak en, aldus Roberts, Irak daarin schrijft ze tegen toe aan het gebruik van verarmd uranium door de geallieerden tijdens de Golfoorlog van 1991. Volgens hem echter, zijn die ziekten en afwijkingen het gevolg van gifgas dat door Saddam Hoessein ook in het zuiden werd gebruikt en dat over heel het land is verspreid geraakt. Voor hem is er geen twijfel aan: "Saddam Hoessein heeft zijn eigen volk vergiftigd". Hij onderstreepte ook de weigerachtige houding van het Westen om de kwestie van het gifgas grondig te onderzoeken. "De Verenigde Naties weten wie de chemische stoffen heeft geleverd aan Irak, maar ze houden de lijst van leveranciers geheim in akkoord met Saddam Hoessein".

Hij nam zelfs stalen uit Halabja, maar alle laboratoria in Europa weigerden ze te onderzoeken. Off the record zegden ze hem dat de zaak politiek te gevoelig ligt. Het is geen geheim dat Saddam Hoessein zijn chemische wapens met grondstoffen en installaties uit het Westen maakte. Roberts vindt het eigenaardig dat de westerse landen wel Saddam Hoessein in staat van beschuldiging willen stellen, en voegde eraan toe: "Hoe kunnen ze dat als ze een onderzoek weigeren?" Dr. Mahmoud Osman merkte in een reactie op dat de bedrijven die chemische wapens aan Irak leverden compensatie zouden moeten betalen.

In zijn eerdere bijdrage had Lode Vanoost het gehad over "de vergissingen van onze eigen regeringen". Hij wees erop dat België een belangrijke producent van kleine handwapens is en nog kort voor de Iraakse bezetting van Koeweit in

augustus 1990 wapens aan Irak leverde. Belgische chemische bedrijven werkten voor Irak en Iraakse atoomspecialisten kregen in België een opleiding kregen.

Met de herdenking willen de Koerden respect tonen voor alle Koerden die het slachtoffer zijn geworden van het beleid van het Irakese regime. In hetzelfde jaar heeft Saddam Hussein zijn leger en verschillende geheime diensten het bevel gegeven om zo'n 182.000 Koerden te arresteren, die sindsdien worden vermist. Het is duidelijk dat het regime hen allemaal heeft vermoord. Evenals de bewoners van Halabjah waren deze mensen burgers, het merendeel vrouwen en kinderen. Er volgden massale deportaties. Van 10.000 peshmerga's (Koerdische strijders) die zich in Dohok hadden overgegeven, is nooit meer iets vernomen. Overal vonden executies plaats. Deze massamoord op de Koerden werd in het jargon van het Irakese regime de operatie Anfal genoemd waarbij systematisch en op grote schaal chemische wapens werden ingezet. Hele dorpen verdwenen van de landkaart. De anders vlug verontwaardigde 'internationale gemeenschap' zweeg als vermoord. Saddam Hoessein kon toen nog genieten van de onvoorwaardelijke steun van het Westen. Na de tragische exodus van april 1991, toen de Koerden terugkeerden, begon men te 'beseffen' tot wat Saddam Hoessein in staat was. De Irakezen hadden in hun 'veiligheids gordel' langsheen de Syrische, Turkse en Iraanse grens van 30 km breed en 1.200 km lang 4.500 dorpen en steden met de grond gelijk gemaakt, alle bomen gekapt en de waterbronnen vernietigd.

Veel gebieden in Iraaks-Koerdistan zijn sinds de opstand in 1991 in handen van de Koerden. Dit neemt niet weg dat een deel van Iraaks-Koerdistan nog steeds onder controle van het regime in Bagdad staat. In die plaatsen zoals Kirkuk, Khanaqin, Mekhmur, Shangar, Mandali, etc, is er sprake van een etnische zuivering. De Koerden worden gedwongen hun huizen en andere bezittingen te verlaten en Arabieren worden naar hun gebied gebracht. Saddam voert dit beleid tegen een belangrijk deel van de Irakese bevolking, terwijl zijn propaganda-machine overloopt van de berichten over hoe Irakezen het slachtoffer zijn van Westerse inmenging in Irak. De Koerden in de bevrijde gebieden zullen nooit werkelijk veilig zijn zolang Saddam aan de macht is. Daarom zullen zij doorgaan met hun politieke strijd tot er een democratische regering wordt gekozen in een Irak, waar de federale rechten van de Koerden worden erkend.

De foto van de vader die zijn kind omhelst om hem te beschermen tegen het bombardement hangt in veel huizen in Koerdistan om de bewoners te herinneren aan de slachtoffers van Halabjah.

Halabjah is een wond in het collectieve bewustzijn van de Koerd. Ieder jaar op 16 maart keren de Koerden in gedachten terug naar Halabjah.

Bronnen:

- Het Koerdische Huis te Arnhem, 15 maart 2003
- Ludo De Brabander Uitpers, november 2000
- <http://www.vcp.nu/actiedag/turkije/koerden.html>
- <http://www.antenna.nl/stop/kern/kww2000/Nummer-2/genocide.html>
- <http://www.kurdishinstitute.be/newsletter/33/pleidooivooriraktribunaal.html>

Sarin door Duitse chemici in oorlog ontwikkeld

RIJSWIJK *De grondstof voor Sarin is DMMP (dimethyl methylfosfonaat). Sarin is een strijdgas dat in de jaren veertig door Duitse chemici zou zijn ontwikkeld en daarna in grote hoeveelheden werd gemaakt voor en door de Amerikaanse en Russische legers.*

Productiemethode Sarin is gemakkelijk te maken. Het is een organische fosforverbinding die qua structuur verwant is aan bekende insectenbestrijdingsmiddelen zoals malathion. Bij de productie werkt men dan ook op basis van stoffen die op grote schaal worden gebruikt bij de aanmaak van gewasbeschermingsmiddelen.

Werking Al in kleine hoeveelheden is Sarin dodelijk. Het gas schakelt een stof in het lichaam uit die een belangrijke rol speelt bij de prikkelgeleiding in zenuwen. Uitschakeling van deze stof, acetylcholine esterase, leidt tot zenuwuitval. Het lichaam begint eerst te trillen, spieren trekken samen, waarna verlamingsverschijnselen optreden en de ademhaling stilvalt. Slachtoffers moeten zo snel mogelijk worden behandeld met oximen, waarvan diverse soorten bestaan.

Handel In 1992 mochten stoffen zoals DMMP, zij het onder strenge beperkingen, nog worden vervoerd, omdat de Conventie tegen Chemische Wapens (CWC) nog niet van kracht was. De CWC werd dit pas begin 1997.

Gebruik Irak gebruikte Sarin in 1988 bij een aanval op het Koerdische dorp Halabja. Dat gebeurde aan het eind van de oorlog met Iran (1980-1988), waarin Bagdad het middel ook elders op grote schaal inzette.

Een Japanse sekte gebruikte het middel in 1995 bij een aanval op de metro in Tokio, waarbij twaalf doden en zeker 5500 gewonden vielen.

Het Pentagon heeft toegegeven dat in 1991 tijdens de Golfoorlog door het abusievelijk opblazen van een wapenfabriek in Irak mogelijk niet minder dan 100.000 soldaten bloot hebben gestaan aan Sarin. Critici zeiden dat hierdoor mogelijk het zogeheten Golfsyndroom is ontstaan.

Bron: <http://oud.refdag.nl/bin/981001bin14.html>

NEWROZ:

Het vuur van de vrijheid, de vrede en
het leven van de volkeren van Mesopotamië

Leyla

Elk jaar op 21 maart, de eerste dag van de lente, vieren de Koerden hun nieuwjaarsfeest, hun Newroz. Ook andere volkeren in het Midden-Oosten en Centraal-Azië vieren het begin van de lente, maar in Koerdistan heeft dit feest een politieke dimensie. Volgens de overlevering herdenken de Koerden de overwinning van ijzersmid Kawa, die de tiran Dehhak verjaagt en zijn volk bevrijdt. Vanuit de Kaukasus in het huidige Rusland komen de Meden rond 4000 v. Chr. naar het huidige leefgebied van de Koerden. Samen met de Chaldeeën beëindigen ze de heerschappij van de Assyriërs. Ze nemen in 612 v. Chr. de hoofdstad Niniveh in en vestigen zelf een groot rijk. Voor de Koerden begint bij deze inname hun jaartelling, hun jaar 0.

In Mesopotamië hebben eerst de Meden en later alle volkeren die in dit gebied geleefd hebben, met veel moeite en geduld gebouwd aan een belangrijke bakermat voor de mensheid. De mensen hebben elkaars culturen beïnvloed en op die manier is een rijke cultuur ontstaan die steeds is overgedragen aan de volgende generatie. Met veel moeite werd het land opgebouwd en vruchtbaar gemaakt. De Meden, die de volkeren tot een grote kracht organiseerden, verwoestten het kasteel van de Assyrische koning. Op die dag was de zware winter voorbij en de nieuwe dag van de lente diende zich aan.

Dat is Newroz, 21 maart, die voor ons volk de beëindiging aangeeft van een koloniale overheersing en een nieuw begin van vrijheid, een dag van verzet en overwinning. Newroz geeft de volkeren van Mesopotamië die worden onderdrukt nieuwe kracht om te leven.

21 maart is voor de Koerden de belangrijkste dag van het jaar. Zij vieren dan het *nieuwjaarslentefeest*, het feest dat ook in Tadzjikistan, Oezbekistan en in India gevierd wordt. Daar heet het Noruz, Nawruz of Norouz, maar de Koerden noemen het *Newroz*. Letterlijk betekent het: de eerste dag van het nieuwe jaar. In Iran is het een enorm vrolijk volksfeest. Iemand slaat de grote trom. In kringen jongeren onder elkaar; oudere mannen en vrouwen apartdansen en zingen de mensen rond de vuren.

In Turkije heeft het Newroz-feest het karakter van een demonstratie gekregen. In 1992 doodde het Turkse leger 102 feestvierende Koerden in Diyarbakir (het hart van Turks Koerdistan). Sindsdien komen elk jaar Europese journalisten, politici en vredesactivisten naar de stad en voegen zich onder de feestvierders. Ook het Turkse leger staat paraat met tanks in de straten, klaar om in te grijpen. Hier vind je mensen zingend en dansend rondom de vele vuren. Maar diezelfde vuren worden ook gebruikt om autobanden in brand te steken als protest. Het zingen en dansen gaat urenlang door. En ook al wordt deze Newroz weer verstoord door de politie, voor de Koerden blijft het een symbool van een nieuwe lente, een tijd van hoop.

De tiran is vandaag de Turkse regering en Turkse politici. Na de bloedige confrontaties van de afgelopen jaren, besliste de Turkse regering van tactiek te veranderen. "Newruz" zou van oorsprong een Turks feest zijn en ook de Koerdische kleuren (groen, rood, geel en wit) zouden oorspronkelijk Turks zijn. Dat ontlokte aan een Koerdische gevangengezette volksvertegenwoordiger de laconieke uitspraak "Dat men er zich niet over moet verwonderen als de Turkse autoriteiten morgen zeggen dat zij de echte Koerden zijn."

"Iedereen kan vandaag het begin van de lente vieren. Nu is het toegelaten," verklaarde de Turkse regering. In Istanboel, Ankara en andere grote steden van West-Turkije kregen de Koerden inderdaad de toestemming om hun Newroz te vieren, maar in Koerdistan zelf verliepen de festiviteiten minder ontspannen.

De officiële vieringen verlopen eerder geruisloos, met weinig volk en vooral zonder enthousiasme. Wat valt er trouwens officieel te vieren? De Koerden begrijpen maar al te goed dat de optie van de Turkse autoriteiten "allemaal samen gelukkig" ongeloofwaardig is en tot mislukken gedoemd, zolang de militaire noodtoestand hier heerst en zolang elke uitdrukking van de Koerdische culturele identiteit meedogenloos wordt afgestraft.

De Turkse regering heeft het niet begrepen op verscheidenheid. Juist omdat de Newrozviering te zeer gelieerd is aan de Koerdische identiteit, werd het Turkse Nevruz-feest op dezelfde dag sinds 1993 een officiële feestdag in Turkije. Het verschil bedraagt slechts twee letters, maar Nevruz is niet Koerdisch. Het is een pan-Turks feest, dat vooral in de bevriende staten als Azerbeidzjan, Turkmenistan en Oezbekistan gevierd wordt, en slechts in geringe mate gedragen wordt door de Turkse bevolking, maar zeker niet door de Koerden zelf. In Istanboel wordt de aanvraag om Newroz te vieren vaak geweigerd omwille van de twee 'verkeerde' letters.

Deze recuperatie van Newroz is symptomatisch voor de Turkse houding tegenover minderheden. Alles wordt namelijk geïnterpreteerd vanuit de homogene Turkse natiestaat. De taal 'Koerdisch' is taboe. Zij spreken over 'lokale talen in het dagelijkse gebruik'. 'Dagelijks' krijgt hierbij een eigengereide invulling. In een school in Batman vertelde een lerares Engels uit West-Turkije dat ze er op toe te zien dat er geen woord Koerdisch valt op het speelplaats. Radio en tv in het Koerdisch zijn verboden, kranten niet. Een kleine rondvraag wijst uit dat slechts één krant in het Koerdisch verschijnt. Deze is evenwel niet in elke Turks-Koerdische provincie verkrijgbaar.

Turkije is lid van de NAVO, de Europese Raad, trad een paar jaar terug tot de Europese douane-unie toe en wil nu ook volwaardig lid worden van de Europese Unie. De Europese

ondernemers zijn voor, want ze krijgen zo toegang tot een nieuwe markt zonder barrières, maar er blijven enkele katten te geselen: de strubbelingen rond Cyprus en de brutale repressie tegen de Koerdische bevolking.

De Turkse regering schuwt geen chantage om volwaardig lid te worden van de Europese Unie. "Als Turkije geen volwaardig lid wordt, dan stellen wij ons veto tegen de uitbreiding van de NAVO," verklaarde Tansu Ciller, de toenmalige Turkse minister van Buitenlandse Zaken. Of de Europese regeringen plooiën voor dergelijke chantage is nog maar zeer de vraag. Vooral Duitsland vreest een massale immigratie als de akkoorden van Schengen ook van toepassing zijn op Turkije.

De Duitse Christen-Democratie uitte deze vrees achter de uitlating dat "Turkije om religieuze redenen niet tot Europa behoort." Pauline Green, voorzitter van de socialistische fractie in het Europees Parlement, veroordeelde onlangs in scherpe bewoordingen het ontbreken van een democratische oplossing voor de Koerdische kwestie en stelde dat 'wij het respect voor de mensenrechten zullen afdwingen'.

Maar economische en geo-politieke belangen lijken het te halen op religieuze redenen of bezorgdheid om mensenrechten. Toenmalig Minister Maystadt verklaarde tijdens zijn bezoek aan Ankara dat "religieuze of culturele criteria niet mogen meespelen in de af of niet toelating van Turkije tot de Europese Unie. Enkel het begrotingstekort moet wat weggewerkt worden." De VS-diplomatie is heel actief in Brussel om de obstakels weg te werken in het Europees Parlement en ook de Franse president Chirac meent dat kritiek op de mensen-rechtensituatie geen hinderpaal mag vormen voor een integratie van Turkije in de Europese Unie. Hun redenering is dat een integratie van Turkije in Europa automatisch zal leiden tot meer democratie. Datzelfde liedje zongen ze ook een paar jaar geleden bij de ratificatie van Turkije in de douane-unie. Zonder merkbaar resultaat voor de Koerden dreigen de Koerden eens te meer slachtoffer te worden op het altaar van "mister money and power"?

Maar hoe dan ook: wij, Koerden, zullen altijd en overal Newroz blijven vieren!

Bronnen:

- <http://fuzzy.arts.kuleuven.ac.be/ling/led/abap/bertc/Koerdisch-Nieuwjaar.htm>
- <http://www.ncpn.nl/archief/2001/08/newroz.htm>

AYAAN HIRSI ALI EN DE ISLAM

Zozan

In dit artikel ga ik het hebben over Ayaan Hirsi Ali en haar uitlatingen over de Islam en de emancipatie van moslimvrouwen. Aangezien de grote meerderheid van het Koerdische volk moslim is, vind ik het belangrijk om in te gaan op haar opmerkingen, gezien de eventuele gevolgen voor de moslims, waaronder de Koerden.

Hirsi Ali, studeerde politicologie en was als politicoloog verbonden aan het wetenschappelijk bureau van de PvdA, Wiardi Beckman Stichting (WBS). Ayaan Hirsi Ali is geboren in Somalië en woont inmiddels negen jaar in Nederland en is ex-moslim.

Zij riep de toorn van een deel van de moslim-gemeenschap over zich af door zich in tv-programma's kritisch uit te laten over de islam. Wat zegt Hirsi Ali nu eigenlijk?

"In Barend en Van Dorp kan rustig gezegd worden dat het katholicisme achterlijk is, dat alle bisschoppen kinderverkrachters zijn, en daar valt niemand over. Waarom mag er dan geen kritiek zijn op de islam? Volgens mij komt dat door de gevoeligheid van autochtonen, en allochtonen die zichzelf in een slachtofferrol plaatsen."

"Overal waar de islam de meerderheid heeft, worden wij vrouwen verstopt. Net als de Nederlandse vrouwenbeweging heeft gestreden voor het recht van vrouwen op een eigen inkomen, op seksuele zelfstandigheid, zo moeten ook moslimmeisjes de kans krijgen zelf te beslissen over hun toekomst."

Na de uitzending van 'Rondom Tien' in september 2002 waarin Hirsi Ali optrad, sloeg de vlam in de pan. Daarna deed de ex-moslima aangifte van doodsb bedreigingen, vermoedelijk afkomstig van moslim-extremisten. De grote moslimorganisaties in Nederland hebben inmiddels de bedreigingen veroordeeld, zonder het met haar opvattingen eens te zijn. Zij heeft enige tijd politiebewaking gehad.

Zij is van mening dat moslimvrouwen dezelfde mogelijkheden moeten hebben om zich te ontwikkelen als andere vrouwen. Ayaan wordt volgens eigen zeggen geconfronteerd met een "duivels dilemma". Als ze doorgaat met dat waarvoor ze staat, geeft ze haar eigen vrijheid op. Als ze daarmee stopt, geeft ze haar vrijheid van meningsuiting op.

Zij heeft gelijk als zij zegt dat ook moslimvrouwen dezelfde mogelijkheden moeten hebben om zich te ontwikkelen. Vaak worden deze vrouwen onderdrukt, waardoor ze niet meer aan hun ontwikkeling toekomen. Maar dit heeft mijn inziens niets met de godsdienst Islam te maken maar met de cultuur waarin die vrouwen leven. Dus ze verwacht inderdaad cultuur met geloof. Ze projecteert haar negatieve ervaringen met de Somalische cultuur op de islam. Volgens mij gaat zij ook te ver in haar mening door te zeggen dat Islam achterlijk is. Er is inderdaad recht op vrijheid van meningsuiting, maar dit is mijn inziens niet onbeperkt. Dat geldt ook voor haar. Ik vind het sowieso niet verstandig van haar dat ze zulke uitspraken doet, omdat we juist nu, als moslim zijnde, onder zware druk staan naar aanleiding van de aanslagen van 11 september. Zij zegt zonder erbij na te denken verkeerde dingen in deze tijd.

Ik kan me wel voorstellen dat er mensen zijn uit haar cultuur die haar nu bedreigen, maar ook dat keur ik niet goed. Het is ook niet meer normaal dat de directeur van de Wiarda Beckman Stichting, Paul Kalma, een stichting en fonds oprichtte voor haar medewerkster zodat er geld ingezameld kon worden om haar in staat te stellen nog enige tijd in het buitenland te blijven omdat ze daar ondergedoken was.

Na het bekend worden van de aangifte ontstond grote ophef in de media over de bedreigingen aan het adres van Somalische vrouw die bekend staat om haar scherpe uitspraken over de islam, en de in haar ogen onderdrukking van moslimvrouwen. Diverse prominenten pleitten de afgelopen weken voor de 'vrijheid van meningsuiting van Hirsi Ali' omdat ze vonden dat die onder druk kwam te staan als vrouwen als Hirsi Ali vanwege hun standpunten worden bedreigd.

Zeventien landelijke en regionale moslim-organisaties spraken zich eerder in een gezamenlijke verklaring uit tegen de vermeende bedreigingen tegen Hirsi Ali. Volgens Judith van der Horst van de Amsterdamse Badr Moskee komt de kritiek van Hirsi Ali op de islam vooral voort uit "de problemen met de cultuur waar ze uit komt." De dreigementen gaan juist in tegen de islam, zegt ze. "De islam leert dat je mensen niet mag beoordelen."

Vrouwenbesnijdenissen en uithuwelijken zijn praktijken die niets met islam hebben te maken maar met cultuur. In de Somalische cultuur komen vrouwenbesnijdenissen voor, maar in de Koerdische cultuur weer niet, ook al is er maar één godsdienst: de Islam.

"Ook al zijn veel mensen het niet helemaal eens met Hirsi Ali, zij vinden wel dat ze gewoon voor haar mening moet kunnen uitkomen, zonder

dat ze hoeft te vrezen voor haar leven."

Ook een groot aantal Nederlandse moslim-organisaties heeft de dreigementen aan het adres van Hirsi Ali dus veroordeeld. In een verklaring noemden de organisaties, die het niet eens zijn met de kritiek van Hirsi Ali, de vrijheid van meningsuiting 'een fundamenteel recht voor alle burgers'. Naar mijn mening een recht dat niet onbepaald is. Je mag niet mensen en/of organisaties en/of in dit geval een godsdienst beledigen. Dan vind ik dat dit recht plaats moet maken voor respect voor andere godsdiensten. En ik wil hierin wat verder gaan door te zeggen dat deze uitlatingen van Hirsi Ali zelfs mensen tot haat kunnen aanzetten: haat tegenover de moslims en de Islam. Zij moet eerst denken en dan spreken...

Wat ik ook opmerkelijk vind aan haar is, dat ze telkens dingen zegt om ze daarna te ontkennen. Laat haar dan ook duidelijk zijn over bepaalde dingen. Het lijkt net alsof ze zulke uitlatingen doet om in de publiciteit te komen. Zij beledigt in een zin de Islam om daarna weer te gaan onderduiken, maar ondertussen staat ze wel dagenlang in de publiciteit. Hirsi Ali vertelt dus precies wat de pers wil horen. Na 11 september is kritiek op de islam sappig geworden. Dat de media nu als een bouwvier toehappen, doet de beeldvorming over moslims geen goed, denken de meeste moslims. "Er komt nu weer een stroom negatieve aandacht naar buiten. Die dreigementen worden weer gebruikt om de islam in een slecht daglicht te stellen. "Zie je wel, zo zijn moslims".

Bronnen:

Barend en Van Dorp, Netwerk, ANP, Vrij Nederland, News Planet, Beeldvorming.net, Stichting voor Vluchteling-Studenten, Parool, PvdA Leiden.

INTERNATIONALE VROUWENDAG: 8 MAART

Leyla

1. Inleiding

Wereldwijd wordt op 8 maart Internationale Vrouwendag gevierd. Een dag om samen te komen in solidariteit en strijdbaarheid en om terug te kijken op een traditie van strijd door vrouwen (en mannen) voor gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en betere arbeidsvoorwaarden.

Internationale Vrouwendag wordt in Nederland voor het eerst gevierd op 12 mei 1912. Sinds 1918 wordt deze dag op 8 maart gevierd. Decennialang hebben vooral communistische en socialistische vrouwen bemoeienis met Internationale Vrouwendag, ook in Nederland. Met de opleving van de feministische beweging in de jaren zestig van de vorige eeuw groeit bij niet-politiek georganiseerde vrouwengroepen de belangstelling voor de viering.

2. Geschiedenis

De Internationale Vrouwendag heeft haar wortels in een periode waarin vrouwen massaal hun intrede deden op de arbeidsmarkt, vaak onder verschrikkelijke omstandigheden moesten werken en grotendeels nog geen stemrecht hadden. In de stad Chicago (Amerika) gingen de vrouwen die in de textiel werkten op 8 maart 1857 demonstreren voor onder andere kiesrecht, acht-urige werkdag en de verbetering van de werkomstandigheden. In 1910 lanceerde de Duitse marxiste Clara Zetkin op een internationale socialistische vrouwenconferentie in Kopenhagen het idee van een Internationale Vrouwendag om de strijd en solidariteit van arbeidsters wereldwijd te versterken.

Rosa Luxemburg werd hierin Clara's bondgenoot. Zij gingen veel verder dan de toenmalige feministen die vooral ijverden voor het vrouwenstemrecht. Zij stelden dat het proletariaat enkel de macht zou kunnen grijpen en het communisme instellen met de actieve steun van de grote massa werkende vrouwen. Zowel voor hen als voor de leiding van de Communistische Internationale was het actief betrekken van vrouwen een cruciaal punt in de opbouw van de communistische partijen.

Het was de massale staking van vrouwelijke textielarbeidsters in St. Petersburg, op de Internationale Vrouwendag in 1917, die de vonk van de Russische Revolutie deed overslaan. Deze arbeidsters eisten "brood en vrede" en de terugkeer van hun mannen uit de oorlog. Zij negeerden het betogingsverbod en hun moedige strijd was een katalysator voor de Russische bevolking om het juk van zich af te werpen.

De Bolsjevistische regering onder leiding van Lenin en Trotsky nam onmiddellijk maatregelen die een immense vooruitgang betekenden. Het recht op gelijk loon voor gelijk werk, op gelijke kansen in onderwijs en tewerkstelling, op echtscheiding, abortus en contraceptie, etc. veranderden de situatie van Russische arbeidsters en landbouwsters radicaal.

2.1 De Derde Internationale

De Derde Internationale heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de Internationale Vrouwendag. Zij hechtte veel belang aan een goed uitgebouwde vrouwenwerking en adviseerde de aangesloten communistische partijen groepen kameraden op te leiden, gespecialiseerd in dit werk. Het was van meet af aan duidelijk dat deze niet afzonderlijk zouden werken, maar onder de controle van de verkozen organen van de partij. Een aparte communistische vrouwenorganisatie

was voor hen een even grote aberratie als een aparte organisatie voor Joden, onderdrukte minderheidsgroepen of zwarten.

De belangrijkste betrachtingen van de vrouwenwerking waren:

Vrouwen overtuigen van de communistische ideeën en hen lid maken van de partij.

Vechten tegen de vooroordelen bij de grote massa mannelijke arbeiders en het bewustzijn bij mannen en vrouwen versterken dat zij gemeenschappelijke belangen hebben.

De vechtlust van vrouwen aanwakkeren door hen actief te betrekken bij alle soorten conflicten. Vrouwen in de westerse wereld aanzetten om mee te vechten tegen de kapitalistische uitbuiting, hoge levensduurte, het gebrek aan goedkope woningen, werkloosheid en sociale achteruitstelling.

Vrouwen in de Sovjet republieken overtuigen om mee te werken aan de opbouw van het Communisme.

IJveren om de kwesties die onmiddellijk verband houden met de emancipatie en bevrijding van vrouwen en hun bescherming als moeder op de agenda van de partij te zetten en te gieten in wetsvoorstellen.

Een goed uitgekende strijd voeren tegen de macht van de traditie, de burgerlijke en religieuze vooroordelen en de weg vrijmaken voor gezonde en harmonieuze menselijke relaties.

Vanaf het begin stelde de Communistische Internationale onder Lenin en Trotsky dat de vrouwen enerzijds een cruciale rol te spelen hadden, maar dat anderzijds de communisten dit moesten bekijken vanuit een revolutionair en klassenstandpunt. Echte emancipatie was enkel mogelijk onder het socialisme.

Dat dit niet altijd van een leien dakje liep bewijst de volgende oproep tijdens het Vierde Congres van de Derde Internationale: "We moeten jammer genoeg constateren dat een aantal afdelingen onvoldoende aandacht besteed hebben aan het uitbouwen van een communistische vrouwen werking. We vragen dan ook met de grootste aandrang aan elke afdeling om de vrouwenwerking te promoten.

Onder gunstige voorwaarden en door nauwe banden te smeden tussen de Communistische Partijen en werkende vrouwen kunnen vrouwen een pioniers rol spelen in de revolutionaire strijd."

2.2 Vrouwen na de oktoberrevolutie

De Russische revolutie van 1917 legde de basis voor de sociale emancipatie van de vrouw. Hoewel het stalinisme een tijdelijke terugslag betekende, staat het onomstotelijk vast dat de vrouwen in de Sovjet Unie kolossale stappen vooruit zetten in de strijd voor gelijkheid. Ze kregen gelijke rechten in het huishouden en gelijk loon voor gelijk werk. Ze waren niet langer verplicht met hun man mee te verhuizen als hij van werk veranderde.

Hun rol als moeder kreeg speciale aandacht en er kwamen zwangerschapswetten, die lange werkuren verbood, betaald zwangerschapsverlof mogelijk maakte en kinderbijslag uitkeerde. De sovjetregering bouwde kinderopvang uit, legaliseerde in 1920 abortus, vergemakkelijkte de echtscheidingsprocedure en voerde de burgerlijke registratie van het huwelijk in. Ook schafte ze het 'begrip "buitenechtelijk kind" af. Om het met de woorden van Lenin te zeggen: "We lieten in de letterlijke zin van het woord geen steen overeind van de verachtelijke wetten die vrouwen ondergeschikt maakten aan mannen."

Om het vrouwen mogelijk te maken ten volle hun taak op te nemen in het sociaal, economisch en politiek leven, voerden de bolsjewieken een aantal maatregelen in zoals het verstrekken van gratis maaltijden op school, gratis melk voor kinderen, speciale voedsel- en kledingbedeling voor behoeftige kinderen. Ook richtten ze prenatale consultatiebureaus, moederhuizen en kinderkribben op.

2.3 Het stalinisme

Volgens de grote Franse utopische socialist Fourier komt de werkelijke aard van een regime het best tot uitdrukking in de manier waarop het vrouwen behandelt. De Russische revolutie opende de weg voor de bevrijding van de vrouw, maar de Stalinistische contrarevolutie draaide de klok jammer genoeg terug. Veel verworvenheden van de revolutie werden teruggeschroefd.

De stalinisten maakten abortus opnieuw illegaal, bemoeilijkten echtscheidingen, arresteerden prostituees, verminderden de openingsuren van de kinderkribbes en meisjes kregen opnieuw "speciale" lessen zoals koken en naaien om zich terdege voor te bereiden op hun latere rol van huisvrouw.

Na de dood van Stalin in 1953 voerde de bureaucratie opnieuw enkele hervormingen in waaronder het recht op abortus, maar de positie van de vrouw bereikte nimmer meer het peil dat

ze had onder Lenin en Trotsky. Toch hadden de Russische vrouwen een heleboel voordelen die de vrouwen in het Westen ontbeerden. Dankzij de economische groei ten gevolge van het succes van de planeconomie was er een gestadige vooruitgang: pensioen op 55 jaar, gelijk loon voor gelijk werk, recht van zwangere vrouwen op lichter werk en zwangerschapsverlof. Ook de scholingsgraad onder vrouwen steeg spectaculair: in 1970 was 49% van de hogeschoolstudenten vrouwelijk.

In 1950 waren er 600 vrouwelijke scheikundigen, in 1984 was dit aantal gestegen tot 5600; 75% van de huisdokteren zijn vrouwen.

3. De situatie vandaag

Het is belangrijk een balans op te maken van de positie van vrouwen in de huidige maatschappij, op nationaal maar ook op internationaal vlak. De levensomstandigheden van vrouwen in een samenleving zijn steeds een maatstaf geweest voor de graad van ontwikkeling van die samenleving.

Maar al te vaak wordt, vooral in Westerse landen, gesteld dat vrouwen niet langer achtergesteld zijn. Het is een feit dat vrouwen de laatste decennia door middel van strijd en campagnes al een belangrijke weg hebben afgelegd. Toch is kritische nuancering zeker niet overbodig.

Het democratische recht van vrouwen op onderwijs, op deelname aan verkiezingen, op vrije meningsuiting, etc. is in tal van landen een verworvenheid, maar zeker niet overal ter wereld. Het ontstaan van de welvaart maatschappij en de invoering van Sociale Zekerheid, verworven door arbeidersstrijd, betekenden in tal van Westerse landen een grote vooruitgang, vooral voor vrouwen.

Maar vandaag zien we dat deze verworvenheden constant aangevallen worden: besparingen op pensioenen, werkloosheidsuitkeringen, gezondheidszorg, etc. Vrouwen zijn hier samen met andere zwakkere groepen in de maatschappij het eerste slachtoffer van. Het terugschroeven van de welvaart staat bedreigt elke vooruitgang die vrouwen in de naoorlogse bloeiperiode gekend hebben en dwingt hen vaak "terug aan de haard".

Het recht op gelijk loon voor gelijk werk werd als principieel wettelijk akkoord op internationale basis overeengekomen, maar wordt in de praktijk vaak flagrant met de voeten getreden. Een recente overheidsstudie in Groot-Brittannië toonde aan dat vrouwen gemiddeld 19% minder verdienen dan mannen. In België ligt dat

gemiddelde nog hoger. Nog te vaak wordt het inkomen van vrouwen beschouwd als "aanvullend", naast het hoofdinkomen van hun partner. Alleenstaande vrouwen met een gezin, staan vaak voor de bijna onmogelijke taak om financieel recht te blijven en arbeid te combineren met de zorg voor hun gezin.

Nog steeds doen vrouwen het overweldigende aandeel in het huishoudelijke werk, zelfs als beide partners fulltime werken. Sommige verzekeringsmaatschappijen schatten de onbetaalde huishoudelijke arbeid van vrouwen op 699 Euro per week.

In de meeste beroepen en organisaties vertegenwoordigen vrouwen een steeds kleinere minderheid naarmate je hoger in de structuur doordringt. Zelfs in de sectoren zoals bijvoorbeeld de dienstensector die qua aantal werknemers gedomineerd worden door vrouwen, vind je hen niet terug in de leidinggevende functies. Uit een studie van de Internationale Arbeidsorganisatie: "In Frankrijk bekleden vrouwen maar 2% van de topfuncties in bedrijven, in Duitsland 3%, in Groot-Brittannië 3,6% en in Oostenrijk 1,3%".

Veel "vrouwenjobs" zijn nog steeds geconcentreerd in (laag-betaalde) sectoren die een weerspiegeling vormen van het werk dat vrouwen thuis uitvoeren. 75% van alle Belgische werkende vrouwen werkt in de dienstensector als kokkin, verpleegster, kuisvrouw, kapster,...

Vandaag zien we dus dat vrouwen het overal slechter hebben dan mannen. Vrouwen hebben minder macht, minder zelfstandigheid, meer werk en minder geld. Overal hebben ze een veel kleiner deel van de koek. Wanneer de te verdelen koek klein is (zoals in de meeste derdewereld landen) hebben vrouwen er een extra klein stuk van. Vrouwen in de geïndustrialiseerde wereld hebben weliswaar een veel hogere levensstandaard, maar nergens zijn ze gelijk aan mannen.

Het ligt zeker niet aan hun werklust. Zo ziet bijvoorbeeld de tijdbesteding van een landbouwgezin in Zimbabwe eruit. Van het huishoudelijk werk gebeurt 95% door de vrouw, 5% door de echtgenoot. Stockeren en bewaren van de voorraden: 85% door de vrouw, 15% door de echtgenoot. Zaaïen: 70% door de vrouw, 30% door de echtgenoot. Hoeden van vee: 50% door de vrouw, 50% door de echtgenoot. Aanplanten: 50% door de vrouw, 50% door de man. Ploegen: 30% door de vrouw en 70% door de echtgenoot. De verdeling van de huishoudelijke arbeid in de geïndustrialiseerde landen verloopt volgens hetzelfde patroon. Voor elke 100 uur activiteit van

een gehuwde werkende vrouw is een gehuwde werkende man 32 uur in het geweer. Een ongehuwde werkende man besteedt dan weer 51 uur aan koken, wassen en plassen.

In België (wat vergelijkbaar is voor Nederland) zijn gehuwde mannen gemiddeld 18 minuten per dag met hun kinderen bezig. Ze doen het reeds heel wat beter dan hun vaders en grootvaders die amper aan 10 minuten per dag kwamen. Hoewel het principe "gelijk loon voor gelijk werk" in alle geïndustrialiseerde landen gemeengoed is geworden, bedraagt in realiteit het arbeidsinkomen van de vrouw gemiddeld slechts 70% van dat van de man.

Waarom ligt dit verschil? Is er dan toch een wereldwijd complot tegen de vrouwen, een perfide alliantie tussen de fundamentalisten aller landen? Niets is minder waar. Zoals Engels briljant uitlegde in zijn boek "De oorsprong van het particuliere eigendom, het gezin en de staat" moeten we de oorzaak van de onderdrukking van de vrouw zoeken in het bestaan van het privé bezit.

Engels schrijft: "We zagen dat menselijke arbeid reeds in een vroeg stadium in staat was beduidend meer voort te brengen dan nodig was voor het eigen verbruik. Over het algemeen viel dit samen met een eerste vorm van arbeidsdeling en van ruilhandel tussen individuen. En het duurde dan ook niet lang voor de grote "waarheid" ontdekt werd, namelijk dat ook de mens een gebruiksvoorwerp was. Dat arbeidskracht als ruilmiddel kon gebruikt worden door van de mens een slaaf te maken. Mensen waren pas begonnen met ruilhandel toen zij zelf tot ruilobjecten gemaakt werden. Wat eens een zelfbeschikkend wezen was, verwerd tot een productiemiddel, of de mens het er nu mee eens was of niet." Verdere arbeidsdeling ging ook gepaard met een opsplitsing tussen mannen- en vrouwenwerk. Mannen werden priester, veldheer, soldaat en rechter. Vrouwen huishoudverantwoordelijke, boerin en verkoopster. Hoe meer het kapitalisme zich ontwikkelde, hoe dominanter de economische rol van de man werd. Geholpen door de godsdienst werd de positie van de vrouw steeds meer ondergraven.

De relaties tussen mannen en vrouwen onder het kapitalisme zijn misvormd en onmenselijk omdat het productiesysteem mensen herleidt tot voorwerpen. Niet enkel de verhouding tussen de seksen maar alle sociale relaties neigen naar onmenselijkheid en vervreemding. Marx en Engels omschreven het als "de dominantie van

het geld". Zo krijgen we een tegennatuurlijke maatschappij, gedomineerd door tegen-natuurlijke relaties. Is het verwonderlijk dat mensen zich niet langer gedragen als menselijke wezens en soms echte monsters worden? Ouders beschouwen kinderen als hun persoonlijk bezit, echtgenoten behandelen hun vrouw op dezelfde manier.

Onder de schaamteloze druk van het leven in "de markteconomie" waar geld God is, worden relaties onherkenbaar verminkt en vervormd. Engels hierover: "Tot op vandaag is het product heer en meester over diegene die het maakt. Tot op vandaag wordt de gang van de zaken in de maatschappij geregeld, niet door een gemeenschappelijk weldoordacht plan, maar door blinde wetten van het kapitalisme". Wanneer we het werkelijk menen met de vrouwenemancipatie dan is het onvoldoende om alleen de ergste uitwassen van de onderdrukking weg te werken. Natuurlijk is het nodig om te vechten tegen alle vormen van discriminatie en ongelijkheid, maar zolang de oorzaak niet met wortel en tak wordt uitgeroeid, zal er voor vrouwen fundamenteel niets veranderen.

Vrouwen kunnen enkel vrij zijn wanneer ook de mannen bevrijd zijn. Daarom moet de maatschappij van kop tot teen veranderen. Alleen dan is een menswaardig bestaan voor iedereen mogelijk.

4. Marxisme en vrouwen

Marxisten staan voorop in de strijd tegen ongelijkheid, onrecht en onderdrukking, maar doen dit steeds vanuit een klassenstandpunt. Wanneer we enkel ijveren voor "gelijke rechten" zonder de sociale verhoudingen in de samenleving grondig te veranderen, dan wordt er niet geraakt aan de oorzaken van de vrouwenonderdrukking en blijft alles in feite zoals het is.

Ondanks drie feministische golven is de situatie van de vrouw in België niet fundamenteel verbeterd. In 1998 zijn vrouwen nog steeds oververtegenwoordigd in de werkloosheid. Van de langdurige werklozen zijn 70% vrouwen. Vrouwen vullen 82% van de deeltijdse banen in. Er is een structureel tekort aan kinderopvang. Vrouwen zijn de grote afwezigen in toekomstgerichte, technische beroepen.

Strikt juridisch genomen krijgen sinds 1983 jongens en meisjes gelijke toegangskansen voor het onderwijs. Toch stellen we vast dat de meerderheid een specifiek geslachtsgebonden studiekeuze maakt. Meisjes treffen we vooral in

de humane wetenschappen, die het veel minder goed doen op de arbeidsmarkt. Jongens kiezen voor exacte en toegepaste wetenschappen, waar de beste tewerkstellingskansen liggen.

Uit recent onderzoek blijkt dat zo'n 240.000 gezinnen gebukt gaan onder diepe armoede en nog eens 575.000 huishoudens het moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Het gaat hier meestal om eenoudergezinnen -alleenstaande vrouwen met kinderen- met een uitkering die amper voldoende is om een minimale levensstandaard te garanderen. Naast deze generatie-armoede heeft men de laatste jaren ook het fenomeen van de nieuwe armoede. Ze is het gevolg van de economische recessie, de tewerkstellingscrisis en de toenemende destabilisatie van het gezinsverband. De slachtoffers zijn vooral afkomstig uit de lagere middenklasse. Bij een echtscheiding worden de kinderen in 90% van de gevallen aan de moeder toegewezen en die moet dan met een gehalveerd gezinsinkomen proberen het hoofd boven water te houden.

Niettegenstaande mannen en vrouwen in België gelijke politieke rechten hebben, blijft het aantal vrouwen in politieke functies op alle niveaus laag. In 1990 zijn slechts 14% van alle gemeenteraadsleden, 12% van de provincieraadsleden en 9% van de parlementsleden vrouwen. Slechts vier vrouwen zijn lid van de regering.

De enigen die écht beter werden van alle positieve acties en positieve discriminatie is een beperkte laag vrouwen uit de middenklasse die kreeg wat zij vroeg: meer zeggingschap in de huidige kapitalistische samenleving. Deze vrouwen hebben steeds geijverd voor "de emancipatie van de vrouw", maar dan één per één, te beginnen met zichzelf. Nu ze het zelf beter hebben, vergeten ze gemakkelijk de 99% anderen die nog altijd uitgebuit en onderdrukt worden. Zijzelf hebben reeds lang de rangen van de macht vervoegd.

Hetzelfde deed zich voor bij de zwarte middenklasse in de USA. Zij hebben ook geprofiteerd van alle anti-discriminatie wetten en positieve acties.

Het kapitalistisch systeem heeft een groot recuperatievermogen: de heersende klasse blijkt steeds opnieuw in staat om dit soort "toegevingen" te doen aan groepen die lastig beginnen worden, maar in realiteit geen bedreiging zijn voor het voortbestaan van het systeem.

Wij zijn tegen alle vormen van positieve discriminatie, omdat dit een bedreiging vormt voor de eenheid van de werknemers. Het bestendigt de

verschillen, in plaats van ze op te heffen. Het is daarenboven een geliefkoosde politiek van de bureaucratie om tegenover een linkse kandidaat een vrouwelijke "excuus-Truus" of een carrièrist van migrantenafkomst te plaatsen.

De socialistische omvorming van de maatschappij blijft een doodgeboren kind wanneer dit niet verbonden wordt met de dagdagelijkse strijd voor verbeteringen onder het huidige systeem. Het gevecht voor de belangen van de vrouw begint op het werk. Vrouwelijke werknemers moeten gestimuleerd worden om zich te organiseren in de vakbonden en daar het gevecht te voeren, niet enkel voor betere lonen en arbeidsomstandigheden, maar ook voor volledige gelijkheid aan de man. Het cruciale strijdpunt hier is de flagrante discriminatie van vrouwen op het werk. Overal ter wereld verdienen vrouwen zo'n 20 à 30% minder dan mannen om hetzelfde werk te doen. Lagere lonen gaan ook hand in hand met slechtere arbeidsomstandigheden en een slecht pensioen. Dit is niet alleen een slechte zaak voor de vrouwelijke, maar ook voor de mannelijke werknemers. Voor de bazen is een reserveleger van lager betaalde vrouwelijke werknemers hét ideale wapen om de arbeidersklasse te verdelen en de lonen en werkomstandigheden naar beneden te drukken.

Daarom staan veel vrouwelijke werknemers onverschillig tegenover de vakbonden die weinig of niets voor hen doen. Zich richten naar diegenen die nog niet georganiseerd zijn zou voor de vakbonden prioritair moeten zijn. Vrouwelijke werknemers vormen een zeer groot revolutionair potentieel voor de arbeidersbeweging, die momenteel door de inertie van de bureaucratie in een impasse is geraakt.

Veel vrouwelijke werknemers hebben nog een verfrissende kijk en zijn nog niet moe gestreden of gedesillusioneerd. Dit kan een belangrijke verrijking zijn voor de kwaliteit van de arbeidersstrijd.

Van heel groot belang hierbij is de strijdkreet "gelijk loon voor gelijk werk" om te vormen tot "gelijk loon voor gelijkaardig werk" om de bazen uitvluchten te ontnemen.

Vaak krijgen vrouwen een lichte "aanpassing" van hun taakomschrijving om een lager loon mogelijk te maken.

Vrouwen worden ook nog steeds gediscrimineerd omdat ze kinderen krijgen. Vandaag de dag is het op de wereld zetten van een kind vaak meer een last dan een heuglijke gebeurtenis. Vaak verliezen

moeders hun werk, zijn ze verplicht om parttime te werken of worden ze veroordeeld tot een dagelijks terugkerende uithoudingsproef. In de Economist verscheen onlangs een artikel die de dagelijkse gang van zaken beschreef in een doorsnee arbeiders- of bedieningsgezin: "Wanneer beide ouders werken, begint de werkdag reeds voor dag en dauw om de kinderen op tijd in de crèche, bij de onthaalmoeder of op school te brengen. De ouders pikken hun kinderen na een lange werkdag op na een verblijf van tien uur. Op weg naar huis probeert moeder boodschappen te doen. Eenmaal thuis is het koken geblazen, wassen, iedereen aandacht geven. En na het lezen van een verhaaltje voor het slapengaan hebben de ouders eindelijk tijd voor zichzelf: mogelijk draaien ze nog een wasje in de machine, of bekijken ze slaperig het journaal. En dit is een dag waarop er niets verkeerd gaat: geen zieke kinderen, geen auto die niet wil starten,..."

De nieuwste technologische evoluties kunnen iedereen een aangenaam en plezierig leven garanderen maar onder het kapitalisme worden de enen veroordeeld tot een leven van werkloosheid en frustratie terwijl de anderen die "het geluk" hebben werk te hebben zichzelf en hun gezin opjagen om mee te kunnen draaien in een hels ritme.

Het kapitalisme bevindt zich momenteel in een straatje zonder einde. De crisis treft vooral de zwakkeren onder de arbeidersklasse: de vrouwen en de jongeren. Vrouwen zijn potentieel meer revolutionair en vatbaar voor een radicale verandering dan mannen: het is niet voor niets dat de staking van de werknemers van de Herstal fabrieken in 1966 veel meer deed voor de gelijke behandeling van de vrouwen op de werkvloer dan decennia onderhandelen. Dankzij hun staking die drie maanden duurde ontstond een actiecomité binnen de socialistische vakbond die nog steeds actief is.

Van bij het eerste begin van het Marxisme werd de bevrijding van de vrouw centraal gesteld. Meer dan 150 jaar later zijn de ideeën nog altijd brandend actueel. Met de juiste combinatie luidt het jaar 2000 niet enkel de eeuw in van de vrouw maar, ook van de bevrijding van iedereen.

5. Geweld inherent aan systeem

Seksuele intimidatie op het werk, sexismen en geweld op vrouwen binnen het gezin, zijn de laatste jaren het onderwerp geweest van tal van overheids campagnes. Dit is te danken aan jarenlange strijd van vrouwen om deze

"verdoken" problematieken aan het licht te brengen. In Groot-Brittannië was de Campaign Against Domestic Violence, geïnitieerd door leden van het CWI (Committee for a Workers' International, waarvan LSP de Belgische afdeling is), van doorslaggevend belang om het algemeen bewustzijn te verhogen, de Britse overheid te dwingen beschermende maatregelen uit te voeren en vakbonden en arbeidersorganisaties bij de strijd tegen huiselijk geweld te betrekken.

Maar al te vaak horen we op het nieuws spectaculaire verhalen over familiedrama's waarbij steeds de klemtoon wordt gelegd op de privésfeer, de specifieke situatie van het gezin waarin het drama zich afspeelde. Toch blijft geweld in het gezin onlosmakelijk verbonden met de achtergestelde positie van vrouwen binnen de kapitalistische samenleving. Het is een structureel probleem dat binnen een maatschappelijke, historische en economische context geanalyseerd moet worden.

In het overgrote deel van de gevallen is de economische afhankelijkheid van de mishandelde vrouw ten opzichte van haar partner geen vrijwillige keuze. Ze wordt in een positie gedwongen waarbij ze gewoonweg niet de keuze heeft om weg te gaan bij haar partner wanneer deze haar mishandelt, vooral niet wanneer er kinderen zijn.

Wanneer ze toch deze stap zet, staat ze voor grote drempels: een schrijnend gebrek aan degelijke en goedkope kinderopvang en sociale woningen, zeer lage sociale uitkeringen, moeite om een goedbetaalde job te vinden, etc. Verder is er de druk vanuit de omgeving ("zo erg is het toch allemaal niet"), angst om sociaal geïsoleerd te raken, vrees voor wraak-acties en om de kinderen te verliezen.

In Zweden werd onlangs een jonge Koerdische vrouw vermoord door een familielid omdat ze opkwam voor haar recht om een eigen partner te kiezen. De Zweedse zusterorganisatie neemt deel aan de protesten en komt op voor de rechten van jonge vrouwen met haar campagne "Vägra Kallas Hora" ("Noem me geen hoer"), een campagne van en voor jonge meisjes tegen iedere vorm van onderdrukking.

6. Vrouwen en de strijd voor socialisme

Het is opvallend dat vooral jonge vrouwen een cruciale rol spelen in de uitbouw van de antiglobaliseringsbeweging en de strijd voor het socialisme. Hun radicaliteit en strijdbaarheid zijn een teken dat zij zich bewust zijn van het feit dat

de strijd voor vrouwenrechten onlosmakelijk verbonden is met de strijd voor een socialistisch alternatief op het kapitalistische systeem.

Vrouwen vormen samen met hun kinderen het merendeel van de vluchtelingen. Twee derde van de armen in de wereld zijn vrouwen en een groot deel van de vrouwelijke wereldbevolking is analfabeet. Vrouwen die in totale armoede leven, worden maar al te vaak slachtoffer van mensenhandelaars en komen terecht in de steeds groeiende sexindustrie. Veel van deze vrouwen ondergaan allerlei vormen van brutaal fysiek en psychologisch geweld en een groot deel tracht zelfmoord te plegen. De winsten in deze "industrie" zijn gigantisch en overtreffen de winsten die in de drugsindustrie vergaard worden.

Nog steeds wordt vrouwen overal ter wereld onrecht aangedaan. Dit onrecht is onlosmakelijk verbonden met het huidige kapitalistische systeem dat vrouwen als tweederangsburgers worden behandeld. Een gelijkere kansbeleid door regeringen, Verenigde Naties, etc. zal niet veel uithalen omdat het de echte oorzaken van ongelijkheid niet in vraag stelt.

7. De Koerdische vrouw

Niet in de hele wereld gaat het dus altijd even goed met de positie van de vrouw. Een van de landen waar het ter wereld ook niet goed is gesteld met de vrouw, is Koerdistan. De omstandigheden waarin de Koerdische vrouwen moeten leven is zeer slecht te noemen. Ook in Koerdistan is het de vrouw die veel nadelen ondervindt in het dagelijks leven. In alle leefomstandigheden is het altijd de vrouw die op het huis en de kinderen past.

Zoals bekend, zijn de Koerdische vrouwen die in Europa verblijven/wonen, meer en beter op de hoogte van de rechten die in Europa gelden, waar zij van kunnen profiteren. Daarom hebben de Koerdische vrouwen in Europa een voorsprong op de Koerdische vrouwen die in Koerdistan wonen en de eerst genoemden zullen in het algemeen minder onderdrukt worden. Ook zijn de vrouwen in Koerdistan vaak verborgen achter sluiers of hebben vaker een hoofddoek op. Als vrouwen in

Koerdistan werken, werken ze voor heel weinig geld voor veel uren. Zij leven niet vrij en kunnen hun kinderen niet opvoeden naar alle vrijheid.

De Koerdische gemeenschap is daar onder invloed van de Islam en het feodale stelsel. Vanaf de geboorte van een meisje is er al voor een Koerdisch gezin vaak schaamte. Er had een jongen geboren moeten worden en niet een meisje. Vanaf de geboorte wordt er dus al onderscheid gemaakt tussen een jongen en een meisje. Vaak worden Koerdische meisjes niet naar school gestuurd en ontberen daardoor elke vorm van onderwijs en ontwikkeling.

Wat ook vaak voorkomt, is dat vrouwen in Koerdistan vaker door hun man geslagen worden omdat zij hun niet gehoorzamen en niet doen wat de man wil. Een ander duidelijk voorbeeld van ongelijkheid tussen man en vrouw is dat de erfenis van ouders meestal overgaat op de man en niet op de vrouw.

In deze Koerdische samenleving kan de vrouw meestal niet zelfstandig stappen ondernemen in het alledaagse leven, politiek, etc. Daarom komen vrouwen niet voor hun rechten op en kunnen dit ook niet door de bovengenoemde leefomstandigheden. Ondanks dit alles heeft de Koerdische vrouw zich heel vaak opgeofferd voor bepaalde ideologie en heeft deel uit gemaakt van bewegingen door letterlijk een bom aan het lijf vast te maken en zich hiervoor op te offeren. Maar ook door te demonstreren in de gevangenissen en door zich te presenteren als de Koerdische vrouw.

Tegenwoordig is in de Europese landen, waar de maatschappelijke betrokkenheid is toegenomen, de positie van de Koerdische vrouw iets verbeterd op het gebied van cultuur, politiek, onderwijs, etc. Koerdische vrouwen zijn tegenwoordig meer betrokken bij de uiteenlopende maatschappelijke items.

Zij hebben iets meer vrijheid gekregen in de democratische landen en hun positie is vooruit gegaan. Maar in de landen waar de democratie minder ontwikkeld is, is de positie van de Koerdische vrouw slecht gebleven.

Bronnen:

- <http://users.pandora.be/militant.links/ml/2002/212/8maart.html>
- <http://www.vonk.org/archief/dossiers/mrt98.html>

RÊZIMAN/GRAMMATICA 2

MÊJEDEM

Di mêjedemê da hemû kirdar rêzdar in. Lê kirdar dibin du beş: **kirdarên derbasok û kirdarên nederbasok**. Û du cûr **şûnavên kesîfî** tên karanîn.

Jibo kirdarên derbasok : *min, te, wî, wê, me, we, wan*

Jibo kirdarên nederbasok : *ez, tu, ew, em, hûn, ew*

Kirdarên derbasok

Di mêjedemê da, tewandina kirdarên derbasok ne li gor lêkirê (subjekt), lê li gor lêkirîya yekser (objekta dîrekt) tê kirin. Lêkirîya yekser di mêjedemê da, di rewşa kirdarên derbasok da, natewe û ger ne di hevbendîyê da be, nakeve forma pirranîyê jî. Yekanî an pirranîya lêkirîya yekser kirdar dîyar dike.

Peydakirina koka kirdaran:

Kirdarên ku bi “-in” û “-andin” diqedin : “-in” ji dawîya kirdarê tê avêtin.

Hemû kirdarên din : “-n” ji dawîya kirdarê tê avêtin.

Kirdarên ku bi “-andin” diqedin, hemû kirdarên derbasok in.

kirdar	kok	kirdar	kok	kirdar	kok	kirdar	kok
dan	da	hîştin	hîşt	barandin	barand	anîn	anî
dadan	dada	jimartin	jimart	êşandin	êşand	danîn	danî
vedan	veda	karîn	kar	gerandin	gerand	birrîn	birrî
		kirin	kir	helandin	heland	çinîn	çinî
avêtin	avêt	kuştin	kuşt	kelandin	keland	karanîn	karanî
bihîstin	bihîst	mêtin	mêt	kenandin	kenand	kirrîn	kirrî
birin	bir	parastin	parast	qedandin	qedand	nêrîn	nêrî
çêkirin	çêkir	rêkirin	rêkir	razandin	razand	nivîsîn	nivîsî
dagirtin	dagirt	şûştin	şûşt	revandin	revand	rêsîn	rêsî
dîtin	dît	veşartin	veşart	şandin	şand	wêrîn	wêrî
firotin	firost	vêxistin	vêxist	xandin	xand	zanîn	zanî
girtin	girt	xastin	xast				
gotin	got						

Kirdarên nederbasok

Di mêjedemê da, tewandina kirdarên nederbasok li gor lêkirê (subjekt) dibe. Lêkir di mêjedemê da, di rewşa kirdarên nederbasok da, natewe û ger ne di hevbendîyê da be, nakeve forma pirranîyê jî. Yekanî an pirranîya lêkirê kirdar dîyar dike.

Hemû kirdarên nederbasok ên ku di nûdemê da bi “-in” diqedin, di mêjedemê da tîpa “-n” ji dawîya wan dikeve û pêveka “-yan” digirin. Wek:

êşîn êşîyan; girîn girîyan; kenîn kenîyan; ramîn ramîyan; peyivîn peyivîyan; revîn revîyan; qedîn qedîyan; xapîn xapîyan; weşîn weşîyan...

Peydakirina koka kirdaran:

Kirdarên ku bi “-in” diqedin : “-in” ji dawîya kirdarê tê avêtin.

Hemû kirdarên din : “-n” ji dawîya kirdarê tê avêtin.

kirdar	kok	kirdar	kok	kirdar	kok	kirdar	kok
daketin	daket	bûn	bû	firrîyan	firrîya	ramîyan	ramîya
dûrketin	dûrket	çêbûn	çêbû	girîyan	girîya	revîyan	revîya
gîhîştin	gîhîşt	çûn	çû	helîyan	helîya	rizîyan	rizîya
hatin	hat	man	ma	herikîyan	herikîya	sekinîyan	sekinîya
hilhatin	hilhat	rabûn	rabû	jîyan	jîya	şewitîyan	şewitîya
ketin	ket	razan	raza	kelîyan	kelîya	şikîyan	şikîya
lîstin	lîst	vebûn	vebû	kenîyan	kenîya	vegerîyan	vegerîya
pêkhatin	pêkhat	zan	za	kişîyan	kişîya	westîyan	westîya
rêketin	rêket	barîyan	barîya	mêjîyan	mêjîya	weşîyan	weşîya
rûniştin	rûnişt	çêriyan	çêriya	peyîvîyan	peyîviya	xapîyan	xapîya
vêketin	vêket	êşîyan	êşîya	qêriyan	qêriya	xurîyan	xurîya
						.....	.....

MÊJEDEMA NÊZÎK

Jibo peydakirina koka kirdaran û agahdarîya berfireh, binêre: MÊJEDEM

Kirdarên derbasok

Di mêjedemê da, tewandina kirdarên derbasok li gor “lêkirîya yekser” tê kirin.

	<u>anîn</u>	<u>şandin</u>	
...ez	anîm (kok + m)	şandim (kok + im)	
...tu	anî (kok)	şandî (kok + î)	
...ew	anî (kok)	şand (kok)	
...em	anîn (înfînîtîf)	şandin (înfînîtîf)	
...hûn	anîn	şandin	
...ew	anîn	şandin	

	<u>dan</u>	<u>avêtin</u>	<u>birin</u>	<u>şuştin</u>	<u>gerandin</u>	<u>kenandin</u>	<u>nivîsîn</u>	
...ez	dam	avêtim	birim	şuştim	gerandim	kenandim	nivîsîm	
...tu	da	avêti	birî	şuştî	gerandî	kenandî	nivîsî	
...ew	da	avêt	bir	şuşt	gerand	kenand	nivîsî	
...em	dan	avêtin	birin	şuştin	gerandin	kenandin	nivîsîn	
...hûn	dan	avêtin	birin	şuştin	gerandin	kenandin	nivîsîn	
...ew	dan	avêtin	birin	şuştin	gerandin	kenandin	nivîsîn	

	<i>yekani</i>	<i>pirrani</i>
dîtin	Min <u>tu</u> li bajêr <u>dîti</u> . Te <u>ez</u> li bajêr <u>dîtim</u> . Me <u>ew</u> li bajêr <u>dît</u> . Min <u>Xezal</u> li bajêr <u>dît</u> .	Min <u>hûn</u> li bajêr <u>dîtin</u> . Te <u>em</u> li bajêr <u>dîtin</u> . Me <u>ew</u> li bajêr <u>dîtin</u> . Min <u>Xezal</u> û <u>Serbest</u> li bajêr <u>dîtin</u> .
anîn	Nazdarê <u>ez</u> ji dibistanê <u>anîm</u> .	Nazdarê <u>em</u> ji dibistanê <u>anîn</u> .
nivîsîn	Min <u>ew</u> <u>helbest</u> <u>nivîsî</u> .	Min <u>ew</u> <u>helbest</u> <u>nivîsîn</u> .
birin	Wî <u>ez</u> bi otomobîlê <u>birim</u> bajêr.	Wî <u>em</u> bi otomobîlê <u>birin</u> bajêr.
gerandin	Te <u>lawik</u> <u>gerand</u> .	Te <u>lawik</u> <u>gerandin</u> .
gotin	Me <u>ew</u> <u>tişt</u> ji wan ra <u>got</u> .	Me <u>ew</u> <u>tişt</u> ji wan ra <u>gotin</u> .
xarin	Nazê <u>sêv</u> <u>xar</u> . Keçikan <u>sêva</u> <u>sor</u> <u>xar</u> .	Nazê <u>sêv</u> <u>xarin</u> . Keçikan <u>sêvên</u> <u>sor</u> <u>xarin</u> .
kirrîn	Min <u>ev</u> <u>gul</u> ji te ra <u>kirrî</u> . Min <u>ev</u> <u>gula</u> <u>sor</u> ji te ra <u>kirrî</u> .	Min <u>ev</u> <u>gul</u> ji te ra <u>kirrîn</u> . Min <u>ev</u> <u>gulên</u> <u>sor</u> ji te ra <u>kirrîn</u> .

Lêkirîya yekser (objekta dîrekt) dikare, di forma “ew” da, veşartî jî bê karanîn. Wê gavê, di yekaniyê da tenê koka kirdarê û di pirraniyê da kirdar înfînîtif tê karanîn.

		<u>anîn</u>		<u>şandin</u>	
		<i>yekani</i>	<i>pirrani</i>	<i>yekani</i>	<i>pirrani</i>
min	(ew)	anî	anîn	şand	vandin
te	(ew)	anî	anîn	şand	vandin
wî	(ew)	anî	anîn	şand	vandin
wê	(ew)	anî	anîn	şand	vandin
me	(ew)	anî	anîn	şand	vandin
we	(ew)	anî	anîn	şand	şandin
wan	(ew)	anî	anîn	şand	şandin

<i>yekani</i>	<i>pirrani</i>
Min <u>dît</u> .	Min <u>dîtin</u> .
- Min <u>ew</u> <u>dît</u> .	- Min <u>ew</u> <u>dîtin</u> .
- Min <u>pirtûk</u> <u>dît</u> .	- Min <u>pirtûk</u> <u>dîtin</u> .
- Min <u>Goran</u> <u>dît</u> .	- Min <u>Goran</u> û <u>Rizgar</u> <u>dîtin</u> .
Nazdarê ji dibistanê <u>anî</u> .	Nazdarê ji dibistanê <u>anîn</u> .
- Nazdarê <u>zarok</u> ji dibistanê <u>anî</u> .	- Nazdarê <u>zarok</u> ji dibistanê <u>anîn</u> .
Min ji dayika xu ra <u>nivîsî</u> .	Min ji dayika xu ra <u>nivîsîn</u> .
- Min <u>ew</u> <u>name</u> ji dayika xu ra <u>nivîsî</u> .	- Min <u>ew</u> <u>name</u> ji dayika xu ra <u>nivîsîn</u> .
Wî bi otomobîlê <u>bir</u> .	Wî bi otomobîlê <u>birin</u> .
- Wî <u>ew</u> bi otomobîlê <u>bir</u> .	- Wî <u>ew</u> bi otomobîlê <u>birin</u> .
- Wî <u>Bahar</u> bi otomobîlê <u>bir</u> .	- Wî <u>Bahar</u> û <u>Adar</u> bi otomobîlê <u>birin</u> .
Me ji wan ra <u>got</u> .	Me ji wan ra <u>gotin</u> .
- Me <u>her</u> <u>tişt</u> ji wan ra <u>got</u> .	- Me <u>tiştên</u> <u>giring</u> ji wan ra <u>gotin</u> .

Kirdarên nederbasok

Di mêjedemê da, tewandina kirdarên nederbasok li gor “lêkirê” tê kirin.

	<u>hatin</u>		<u>bûn</u>		<u>revîyan</u>
ez	hatim (kok + im)		bûm (kok + m)		revîyam (kok + m)
tu	hatî (kok + î)		bû (kok)		revîya (kok)
ew	hat (kok)		bû (kok)		revîya (kok)
em	hatin (înfînitîf)		bûn (înfînitîf)		revîyan (înfînitîf)
hûn	hatin		bûn		revîyan
ew	hatin		bûn		revîyan

	<u>rêketin</u>	<u>lîstin</u>	<u>çûn</u>	<u>rabûn</u>	<u>jîyan</u>	<u>kenîyan</u>	<u>vegerîyan</u>	<u>xapîyan</u>
ez	rêketim	lîstim	çûm	rabûm	jîyam	kenîyam	vegerîyam	xapîyam
tu	rêketî	lîstî	çû	rabû	jîya	kenîya	vegerîya	xapîya
ew	rêket	lîst	çû	rabû	jîya	kenîya	vegerîya	xapîya
em	rêketin	lîstin	çûn	rabûn	jîyan	kenîyan	vegerîyan	xapîyan
hûn	rêketin	lîstin	çûn	rabûn	jîyan	kenîyan	vegerîyan	xapîyan
ew	rêketin	lîstin	çûn	rabûn	jîyan	kenîyan	vegerîyan	xapîyan

hatin	<u>Ez do hatim.</u>
rêketin	<u>Ew di seet 6'an da rêketin.</u>
rûniştin	<u>Mêvan li derva rûniştin.</u>
çûn	<u>Gulan pêr çû Amedê.</u>
man	<u>Em du seetan li benda tirênê man.</u>
vebûn	<u>Deriyên giran hêdî hêdî vebûn û em ketin hundir.</u>
barîyan	<u>Berf îro pîr barîya.</u>
girîyan	<u>Pitik îşev tim girîya.</u>
jîyan	<u>Dapîra min têra xu jîya.</u>
kenîyan	<u>Zarok îro xaş kenîyan.</u>
ramîyan	<u>Ez li ser vê mijarê pîr ramîyam.</u>
xapîyan	<u>Tu dîsa xapîya.</u>

Neyînîya kirdaran

Di awayê neyînî da kirdar pêşeka “ne-” digirin. Ger kirdar sazber be, “-ne-” dikeve navberê. Wekî din tiştek naguhere.

Min tu li bajêr nedîtî.
 Wî em bi otomobîlê nebirin bajêr.
 Keçikan sêv nexarin.

Ew di seet 6'an da rêneketin.
Mêvan li derva rûneniştin.
Ez li ser vê mijarê pîr neramîyam.

Stop de Turkse interventie in Iraaks-Koerdistan!!

De wereldopinie, vooral in de westerse wereld, spreekt zich al lange tijd uit over de mogelijkheid van een oorlog in Irak.

De Irakezen, vooral de Koerden uit Irak die in Nederland wonen en verblijven, hebben zich kalm gehouden in de verhitte discussies over dit thema.

Nu Turkije zich lijkt voor te bereiden op een inval in Iraaks-Koerdistan, kunnen wij niet langer zwijgen.

Met de uitputting van diplomatieke en vreedzame middelen om Saddam tot ontwapening te brengen en hem te verplichten de vele resoluties van de VN na te leven, zien wij het aanstaande slagveld van invloed op de toekomst van Irak.

Heden zijn de Koerden in hun bevrijde beschermd gebied in Iraaks-Koerdistan bereid om zich op te stellen voor verdediging van hun eigen regio en samen te werken met de brede Irakese oppositie aan de opbouw van een toekomstige pluralistische, federalistische rechtstaat in Irak dat de rechten van de Koerden waarborgt. Een toekomstig Irak vrij van massavernietingswapens is een factor van stabiliteit en bevordering van vrede.

Juist in deze kritische tijd spreekt de Turkse regering openlijk over haar plan voor een militaire interventie in Iraaks-Koerdistan met het doel een einde te maken aan het succesvolle democratische experiment in Iraaks-Koerdistan en zijn macht op te leggen aan de Koerdische regio. Het is een alarmerend signaal van de Turkse machthebbers en dit zou kunnen leiden tot verdere regionale interventie en escalatie.

Wij, de Koerdische gemeenschap in Nederland, doen een oproep aan alle betrokken landen, vooral aan de regeringen van de VS en Nederland en de Europese Unie, om deze interventie een halt toe te roepen.

Wij, Koerden in Irak, hebben honderdduizenden mensen opgeofferd in onze strijd voor vrijheid en onze rechten. Wij zijn nu bereid door te gaan met deze strijd. Wij zijn heden verenigd, sterker dan ooit. Deze eenheid zal versterkt en uitgebreid worden ter zelfverdediging.

Wij doen een dringend oproep om de zwaarste druk uit te oefenen op de Turkse machthebbers om zich verre te houden van een interventie in Iraaks-Koerdistan. De westerse wereld, mag zijn vroegere fouten niet herhalen door de ogen te sluiten voor de misdaden van de regionale machthebbers jegens de Koerden.

Koerdische Gemeenschap in Nederland

Den Haag, 8 maart 2003

VADERLANDSLIEFDE

Vaderlandsliefde was het begin
en het streefdoel
Het volk werd wakker en bevrijdde zich
Sèvres is begonnen,
de dageraad verscheen
Iedereen was weer blij en vrolijk
Huil niet om mij, maar om het vaderland
Met veel moeite
braken we uit onze boeien
En gooiden het slavenkleed van ons af
Huil om haar, schreeuw en roep
Doden zijn gevallen,
ik zelf ben verloren
De deur van de hel brak open
De veel te nauwe kerker werd vergroot
Hoe weldoend zijn deze vreugde
en dit genot,
Vaderlandsliefde en de vrijheid
van de mens
Er zal niet worden gehuild
of honger geleden
Men zal overal en altijd
vrij kunnen rondreizen
Wezen jullie niet meer bestaan,
noch geklaag of gehuil
Leve de gelijkheid,
weg met de tirannie

Cigerxwîn

SERXWEBÛN

Kurdîno merdîno pir xweb e serxwebûn
Ew demên tar û teng ku va ne tevde çûn
Dest bidin hev hemî pêp kevin em hemî
Da biçin bo welat yan mirin yan felat

Roj li me hate der zû piyar bin ji xew
Ev dema ceng û per paþ êdî hew
Dest bidin hev hemî pêp kevin em hemî
Da biçin bo welat yan mirin yan felat

Min divê ol û bext min divê pêpveçûn
Min divê tac û text min divê serxwebûn
Dest bidin hev hemî pêp kevin em hemî
Da biçin bo welat yan mirin yan felat

Cigerxwîn